

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Nadja Pušnik

**VKLJUČEVANJE LJUDI Z INTELEKTUALNIMI OVIRAMI
IN S TEŽAVAMI V DUŠEVNEM ZDRAVJU V LOKALNO
OKOLJE ZASAVJA**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2024

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Nadja Pušnik

**VKLJUČEVANJE LJUDI Z INTELEKTUALNIMI OVIRAMI
IN S TEŽAVAMI V DUŠEVNEM ZDRAVJU V LOKALNO
OKOLJE ZASAVJA**

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Bojana Mesec

Ljubljana, 2024

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem mentorici doc. dr. Bojani Mesec, ki me je podpirala pri pisanju moje diplomske naloge. Zahvaljujem se tudi Varstveno delovnemu centru Zasavje in njegovim uporabnikom, ki so mi omogočili raziskovanje področja podpornih storitev.

Prav tako sem hvaležna družini in najbližjim prijateljem, ki so me ob pisanju diplomske naloge ves čas spodbujali in podpirali.

POVZETEK

V teoretičnem delu diplomske naloge je opisana mreža organizacij, ki delujejo na področju podpore in pomoči osebam z intelektualnimi ovirami in s težavami v duševnem zdravju na območju Zasavja. Pri pisanju se opiram na koncept neodvisnega življenja, na podlagi katerega opišem tudi koncept dezinstitutionalizacije, osebno asistenco, koncept normalizacije in storitve, ki jih omogoča Varstveno delovni center Zasavje. V ospredje postavljam organizacijo, ki z uveljavljanjem koncepta neodvisnega življenja v praksi svoje uporabnike podpira tudi v širši skupnosti. V okviru delovanja Varstveno delovnega centra Zasavje opisujem podporne storitve, ki jih v nadaljevanju diplomskega dela tudi podrobneje izkustveno raziskujem. Posvečam se predvsem vključevanju uporabnikov varstveno delovnega centra v širše lokalno okolje Zasavja s pomočjo podpornih storitev.

V raziskovalnem delu se posvetim populaciji uporabnikov Varstveno delovnega centra Zasavje, ki so vključeni v podporne storitve. S pomočjo anketiranja pridobim informacije o vključevanju uporabnikov v lokalno okolje in o njihovem posluževanju podpornih storitev za namen neodvisnega življenja v širši skupnosti, izven institucije.

V zaključnem delu diplomske naloge podam predloge za nadaljnje raziskovanje tega področja.

DESKRIPTORJI: neodvisno življenje, varstveno delovni center, Zasavje, podporne storitve, inkluzija

TITLE: Integrating people with mental disabilities into the local environment of Zasavje region

SUMMARY

In the thesis, as part of the theoretical work, is described a network of organizations that work in the field of support and assistance to people with intellectual disabilities and mental health problems in the Zasavje area. I rely on the concept of independent living, on the basis of which I also describe the concept of deinstitutionalization, personal assistance, the concept of normalization and the services provided by the Zasavje Care Work Center. I put the organization of the Zasavje Care Work Center in the foreground, because by enforcing the concept of independent living in practice, it supports its users in the wider community as well. Within the framework of the operation of the Zasavje Health Care Center, I also describe the support services, which I also research in more detail in the continuation of my thesis. I mainly focus on integrating the users of the protective work center into the wider local environment of Zasavje and how the inclusion of users is carried out with the help of

support services. In the research work, I focus on the specific population of users of the Zasavje Protection Work Center, who are involved in support services. With the help of surveys, I obtained information about the integration of users into the local environment and the provision of support services for the purposes of independent living of users in the wider community outside the institution. In the final part of the diploma thesis, I make suggestions for further research in this area.

DESCRIPTORS: independent living, Care Work Center, Zasavje, support services, inclusion

KAZALO VSEBINE

ZAHVALA.....	3
POVZETEK.....	4
KAZALO TABEL.....	8
KAZALO GRAFOV	8
TEORETIČNI DEL	9
1 STATUS INVALIDA V SLOVENIJI	9
2 LOKALNA SKUPNOST ZASAVJA.....	9
3 MREŽA ORGANIZACIJ V ZASAVJU, KI DELUJEJO NA PODROČJU DUŠEVNEGA ZDRAVJA	10
4 KONCEPT NEODVISNEGA ŽIVLJENJA.....	12
5 OSEBNA ASISTENCA	14
6 DEZINSTITUCIONALIZACIJA IN SKUPNOSTNE SLUŽBE	15
7 KONCEPT NORMALIZACIJE	17
8 OCENA KAKOVOSTI INSTITUCIJE	19
9 STORITVE VARSTVENO DELOVNEGA CENTRA ZASAVJE	20
10 POVEZOVANJE VARSTVENO DELOVNEGA CENTRA ZASAVJE Z OKOLJEM.....	22
11 PODPORNE STORITVE V ZASAVJU	25
EKSPERIMENTALNI DEL	30
12 OPIS PROBLEMA	30
13 VRSTA RAZISKAVE.....	31
14 HIPOTEZE	31

15	MERSKI INSTRUMENT ALI VIR PODATKOV	31
16	POPULACIJA IN VZOREC.....	32
17	ZBIRANJE PODATKOV OZIROMA ZBIRANJE EMPIRIČNEGA GRADIVA	32
18	OBDELAVA GRADIVA	33
19	ANALIZA	34
19. 1	OBISKUJEŠ VARSTVENO DELOVNI CENTER ZASAVJE?.....	34
19. 2	KRAJ BIVANJA	34
19. 3	SI VKLJUČEN/-A V PODPORNE STORITVE?.....	35
19. 4	ALI SI VKLJUČEN/-A V KATERO DRUŠTVO IZVEN VDC?	36
19. 5	V KATERO DRUŠTVO?	36
19. 6	NAŠTEJ ORGANIZACIJE, KI DELUJEJO NA PODROČJU DUŠEVNEGA ZDRAVJA IN RAZVOJA V KRAJU, OD KODER PRIHAJAŠ.	37
19. 7	JE TEH ORGANIZACIJ DOVOLJ?	38
19. 8	PODPORA VDC ZASAVJE IZVEN DELOVNEGA ČASA DNEVNEGA CENTRA	39
19. 9	ČE SI NA 8. VPRAŠANJE ODGOVORIL/-A, DA TI VDC NUDI PODPORO TUDI IZVEN DELOVNEGA ČASA, OPIŠI KAKO.....	39
19. 10	MENIŠ, DA SO PODPORNE STORITVE POMEMBNE?.....	40
19. 11	KOLIKOKRAT NA TEDEN SE DOBIŠ S SVOJO PODPORN OSEBO?	40
19. 12	ALI OBISKUJEŠ KATERO DRUŠTVO SKUPAJ S SVOJO PODPORN OSEBO?	42
19. 13	ČE SI NA 12. VPRAŠANJE ODGOVORIL/A Z »DA«, NAPIŠI, KATERO DRUŠTVO OBISKUJEŠ SKUPAJ S SVOJO PODPORN OSEBO.	43
19. 14	MENIŠ, DA ZARADI POMOČI PODPORNE OSEBE LAHKO ŽIVIŠ BOLJ NEODVISNO?	43
19. 15	PRI KATERIH OPRAVILIH TI PODPORN OSEBA POMAGA?	44
19. 16	PODPORNE OSEBE SO IZVEN DELOVNEGA ČASA VDC-JA ZASAVJE NA VOLJO ZA PODPORO PRI RAZLIČNIH DEJAVNOSTIH. KATERE DEJAVNOSTI OPRAVLJAŠ Z NJIHOVO POMOČJO?.....	45
19. 17	KAKO SI ZADOVOLJ-EN/-NA S SVOJO PODPORN OSEBO?.....	46
19. 18	BI K PODPORNIM STORITVAM DODAL/-A ŠE KAJ, DA BI BIL/-A BOLJ NEODVIS-EN/-NA?	46
19. 19	ČE SI NA 18. VPRAŠANJE ODGOVORIL/-A Z »DA«, NAPIŠI, KAJ BI DODAL/-A.	47
20	RAZPRAVA.....	49
21	SKLEPI.....	55
22	PREDLOGI	56
22. 1	PREDLOGI ZA PRAKTIČNO DELOVANJE	56
22. 2	PREDLOGI GLEDE TEORIJE IN METODE SOCIALNEGA DELA	56
22. 3	PREDLOGI GLEDE NADALJNEGA RAZISKOVANJA	56
	VIRI IN LITERATURA	57
	PRILOGE.....	59
23	PRILOGA 1 – soglasje	59
24	PRILOGA 2 – anketni vprašalnik.....	60

KAZALO TABEL

Tabela 1: Kontingenčna tabela za izračun hi^2 vrednosti.....	54
--	----

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Vključenost v VDC Zasavje	34
Graf 2: Kraj bivanja.....	35
Graf 3: Vključenost v podporne storitve	35
Graf 4: Vključenost v društvo	36
Graf 5: Društva na področju duševnega zdravja	37
Graf 6: Poznavanje organizacij	38
Graf 7: Je organizacij dovolj?	38
Graf 8: Podpora VDC Zasavje izven delovnega časa dnevnega centra	39
Graf 9: Način podpore.....	40
Graf 10: So podporne storitve pomembne?.....	40
Graf 11: Količina srečanj s podporno osebo na teden.....	42
Graf 12: Obisk društva skupaj s podporno osebo	42
Graf 13: Društvo, ki ga uporabniki obiščejo skupaj s svojo podporno osebo.....	43
Graf 14: Zaradi pomoči podporne osebe lahko živim bolj neodvisno	44
Graf 15: Dejavnost	45
Graf 16: Zadovoljstvo uporabnikov s podporno osebo	46
Graf 17: Dodatna pomoč	47
Graf 18: Dodatne želje	48

TEORETIČNI DEL

1 STATUS INVALIDA V SLOVENIJI

V Sloveniji imamo več poimenovanj oziroma izrazov za ljudi, ki se soočajo z različnimi oviranostmi. Izrazi, ki jih lahko zasledimo, so invalid, hendikepiran, oseba s posebnimi potrebami, oseba z motnjami v razvoju in oseba z ovirami. Večina teh izrazov povzroča etiketiranje oseb, izrazi povzročajo diskriminacijo, saj izpostavljajo nemoč in šibkost posameznikov, ki prejmejo to etiketo. Sama v diplomski nalogi uporabljam izraz oseba z oviro, saj se mi zdi najmanj etiketirajoča. Vsak od nas se v življenju srečuje z različnimi ovirami, čeprav se v okviru moje diplomske naloge ovire nanašajo na oviranosti na področju duševnega zdravja in duševnega razvoja posameznikov.

Invalidnost je po definiciji (Invalidi, b. d.) trajna sprememba zdravstvenega stanja, ki je ni mogoče odpraviti z zdravljenjem oziroma z rehabilitacijo.

Invalid pa je po definiciji (Invalidi, b. d.) oseba, ki pridobi status invalida po ZZRZI ali po drugih predpisih, in oseba, pri kateri so z odločbo pristojnega organa ugotovljene trajne posledice telesne ali duševne okvare ali bolezni in ima zato bistveno manjše možnosti, da se zaposli ali ohrani zaposlitev ali v zaposlitvi napreduje.

V sklopu definicije osebe s statusom invalida se v moji diplomski nalogi osredotočam na skupino oseb, ki imajo status invalida na področju duševne oviranosti, torej na področju duševnega zdravja in duševnega razvoja. V nadaljevanju naloge opisujem izzive in morebitno podporo ljudem, ki se soočajo z izzivom statusa invalida na področju duševnega razvoja in duševnega zdravja. Vsebino naloge omejujem na področje Zasavja, saj tudi sama pripadam tej lokalni skupnosti.

2 LOKALNA SKUPNOST ZASAVJA

Prihajam iz Zasavja, natančneje iz Trbovelj, zato se moja diplomska naloga navezuje na to specifično geografsko regijo. Zasavje je geografska in statistična regija v Sloveniji. Nahaja se ob reki Savi med Ljubljansko kotlino in Panonsko nižino. Regija obsega Litijo, Zagorje ob Savi, Trbovlje in Hrastnik. Zasavje obsega torej štiri manjša mesta, znotraj katerih, po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (Republika Slovenija Statistični urad, b. d.) z dne 1. julija 2022, skupno živi kar 56.942 ljudi. (Zasavje, b. d.)

Po statistični oceni je med prebivalci Slovenije okoli 12–13 % oseb s statusom invalida. Uradnih podatkov o številu invalidov v Sloveniji ni, je pa to število ocenjeno, in sicer na podlagi vpisov v registre posameznih kategorij invalidnosti. Predvideva se, da je v Sloveniji od 160.000 do 170.000 invalidov. Na podlagi ocene invalidnosti v Sloveniji lahko sklepamo, da je v vsaki od regij Slovenije delež prebivalstva s statusom invalida, kar pa ne uide niti Zasavski regiji. (Čuk, 2014)

Delež ljudi, ki imajo status invalida, se razlikuje glede na stopnjo in vrsto invalidnosti. V diplomski nalogi se posvečam invalidnosti na področju duševnega zdravja in duševnega razvoja. V nadaljevanju se najprej posvetim mreži organizacij, ki ljudem z ovirami na področju duševnega razvoja in duševnega zdravja nudijo podporo pri bivanju in delovanju znotraj lokalne skupnosti Zasavja.

3 MREŽA ORGANIZACIJ V ZASAVJU, KI DELUJEJO NA PODROČJU DUŠEVNEGA ZDRAVJA

V Zasavju, torej na območju Hrastnika, Trbovelj, Zagorja ob Savi in Litije, deluje mreža različnih organizacij, v katere so vključene osebe z intelektualnimi ovirami oziroma s težavami v duševnem zdravju. Glavna in največja organizacija je Varstveno delovni center Zasavje, ki se nahaja v Zagorju ob Savi in vključuje tako dnevno enoto kot tudi stanovanjsko in bivalno enoto. Varstveno delovni center Zasavje sestavlja tudi Dnevna enota Litija, kjer je organizirano dnevno varstvo uporabnikov vsak dan od 7. do 15. ure. Poleg varstveno delovnega centra, kjer gre za zavodsko varstvo na področju socialnega varstva invalidov, pa na območju Zasavja deluje tudi nekaj društev, kot so Zveza Sožitje, Želva, ŠENT in nevladna humanitarna organizacija Ozara. V Zdravstvenem domu Trbovlje je tudi Center za duševno zdravje odraslih, ki deluje v okviru programa MIRA.

Zveza Sožitje (b. d.) navaja, da gre za slovensko zvezo društev za pomoč osebam z motnjami v duševnem razvoju, ki je samostojna, nestrankarska, nepridobitna in prostovoljna organizacija s socialno-človekoljubnimi cilji. Organizacija je namenjena napredku skupne in individualne skrbi za ljudi z motnjami v duševnem razvoju, za njihove starše, skrbnike in člane družin. Zvezo Sožitje sestavljajo društva za pomoč ljudem z motnjami v duševnem razvoju, ki delujejo na območju Republike Slovenije. Ustanovljena je bila leta 1963 kot republiško društvo za pomoč duševno prizadetim, ki je v naslednjih letih ustanavljalo

občinska in medobčinska društva. Sedaj se vanjo vključuje 52 lokalnih društev, ki s svojo dejavnostjo delujejo na območju celotne Slovenije. (Zveza Sožitje, b. d.)

Želva (b. d.) je podjetje za usposabljanje in zaposlovanje invalidov, ki je bilo ustanovljeno pod okriljem Zveze Sožitje-Zveze društev za pomoč osebam z motnjami v duševnem razvoju Slovenije. Podjetje Želva je bilo ustanovljeno leta 1991 na podlagi predloga Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje. Osnovni namen podjetja je usposabljanje in zaposlovanje oseb s posebnimi potrebami – predvsem z motnjami v duševnem razvoju – in drugih, težje zaposljivih oseb. Namen podjetja je tudi iskanje zaposlitvenih priložnosti za osebe z ovirami. (Želva, b. d.)

Društvo ŠENT (b. d.) je bilo ustanovljeno za izvajanje dejavnosti na področjih zagovorništva, psihosocialne in zaposlitvene rehabilitacije ter ustvarjanja novih delovnih mest za osebe s težavami v duševnem zdravju, za socialno izključene in druge težje zaposljive osebe ter njihove svojce. Namen društva je varovanje človekovih pravic in dostojanstva oseb s težavami v duševnem zdravju. Društvo je namenjeno tudi doseganju višje stopnje vključitve ljudi z ovirami v družbo in povečanju njihove zaposljivosti. (ŠENT, b. d.)

Ozara Slovenija (b. d.), Nacionalno združenje za kakovost življenja, je nevladna, humanitarna organizacija, ki deluje na področju socialnega in zdravstvenega varstva. Z različnimi programi zagotavlja strokovno pomoč in podporo ljudem z dolgotrajnimi težavami v duševnem zdravju, ljudem v duševni stiski in njihovim svojcem. Ozara sodeluje s številnimi domačimi in tujimi institucijami in posamezniki. Svoj sedež ima v Mariboru, svojo dejavnost pa izvaja v 27 krajih širom Slovenije. V zasavski regiji je to Ozara, Enota Trbovlje, kjer si prizadevajo za partnerski odnos med ljudmi s težavami v duševnem zdravju, njihovimi svojci in strokovnimi delavci. Z individualnim pristopom in skupnim načrtovanjem uporabnikom omogočajo vnovično vključitev v družbeno in delovno okolje ter prispevajo k njihovi boljši opremljenosti za samostojno in kakovostno življenje. Prav vsi uporabniki imajo možnost aktivnega vplivanja na delovanje organizacije, saj lahko prek svojih predstavnikov enakopravno sodelujejo pri sprejemanju vseh pomembnejših odločitev. (Ozara Slovenija, b. d.)

Sama sem sodelovala najprej kot prostovoljka v Varstveno delavnem centru Zasavje, enota Zagorje ob Savi. Kasneje sem v društvu ŠENT, ki ima sedež v Trbovljah, sodelovala v sklopu mednarodne izmenjave pod okriljem Zavoda za mladino in šport Trbovlje z naslovom Let's play together, kjer smo spoznali delovanje društva in se skupaj z uporabniki vključili v organizirane delavnice. V času študija sem v sklopu predmetov Praksa 3 in Praksa 4 opravljala praktično učenje v Varstveno delovnem centru Zasavje, in sicer v Dnevni enoti Litija ter v Bivalni enoti Zagorje ob Savi, kjer sem se vključevala v delovni proces organizacije skupaj z uporabniki in predvsem zanje. Po končanem praktičnem delu v tej organizaciji sem se vključila v podporne storitve kot podporna oseba uporabnikom, ki po zakonu niso deležni osebne asistencije, vendar potrebujejo podporo pri vsakdanjem življenju z namenom, da bi svoje življenje zunaj institucije lahko živeli čim bolj neodvisno. O podpornih storitvah pišem v nadaljevanju diplomske naloge, najprej pa razložim koncept neodvisnega življenja, ki je eden od glavnih konceptov socialnega dela, na katerem sem delovala v sklopu podpornih storitev.

4 KONCEPT NEODVISNEGA ŽIVLJENJA

Družbeni status invalida, etiketa, predsodki, stereotipi, stigma, ovira. Vse to so pojmi, ki spremljajo vsakega od uporabnikov Varstveno delovnega centra Zasavje. Zakaj? Ker v širši lokalni skupnosti, v kateri bivajo uporabniki izven institucije, obstajajo družbene norme, ki jih je potrebno dosegati, če želimo aktivno participirati v družbi. Ljudje z družbenim statusom invalida norm, ki jih postavlja družba, ne dosegajo, zato jim status doda negativno etiketo na podlagi zdravniške ocene oziroma diagnoze razvoja uporabnika. Prejeta diagnoza spada v kategorijo invalidnosti.

Invalidnost je trajna sprememba zdravstvenega stanja, ki je ni mogoče odpraviti s terapijami, z zdravljenjem oziroma z rehabilitacijo. Invalid je oseba, ki pridobi status invalida po Zakonu o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (ZZRZI) ali po drugih predpisih. Invalid je tudi oseba, pri kateri so z odločbo pristojnega organa ugotovljene trajne posledice telesne ali duševne okvare ali bolezni in ima zato bistveno manjše možnosti, da se zaposli, ohrani zaposlitev ali v njej napreduje. (Invalidi, b. d.)

V vsebini raziskovalne naloge so zajete predvsem osebe, ki imajo status invalida na podlagi ugotovljenih trajnih posledic duševne okvare ali bolezni, torej osebe s trajnimi posledicami v duševnem razvoju. Kot navaja Zaviršek (2000), pridobljen status invalida osebi odvzema

možnost plačane zaposlitve in jo s tem izključuje iz ekonomskih procesov v družbi, namesto da bi jo status socialno zavaroval. (Zaviršek, 2000)

V okviru koncepta dezinstucionalizacije, kjer se je podpora ljudi z ovirami predstavila iz institucij nazaj v skupnost, se je razvil koncept neodvisnega življenja.

Kot navaja Društvo za teorijo in kulturo hendikepa YHD (b. d.), je neodvisno življenje pravica, ki ni kar samoumevna. Pravico do neodvisnega življenja hendikepiranim si je v političnem boju priborilo gibanje za neodvisno življenje. To se zavzema, da so storitve priznane in zagotovljene kot temeljne in univerzalne človekove pravice. Bori se tudi proti kakršnikoli obliki diskriminacije, getoizacije, psihičnemu in fizičnemu nasilju. Zavzema se za enake možnosti vključevanja hendikepiranih na vsa področja osebnega in družbenega življenja. Vključevanje ljudi z ovirami na vsa področja zasebnega in družbenega življenja pomeni, da ima vsak človek, ne glede na oviro, možnost izbire med različnimi storitvami. To vključuje tudi možnost in pravico zavrnitve institucionalnih oblik bivanja, torej omogočeno mu mora biti tudi bivanje v skupnosti. (YHD Društvo za teorijo in kulturo hendikepa, b. d.)

Koncept neodvisnega življenja oziroma samostojnega življenja avtorja Rafaelič in Flaker (2021) povezujeta s ciljem dezinstucionalizacije. Besedni zvezi neodvisno življenje in samostojno življenje avtorja uporabljata kot sinonima, ju pomensko ovrednotita kot enakovredna, vendar imata majhno razliko v obsegu in poudarku. Samostojno življenje po njunih besedah obsega več vidikov svobodnega odločanja in samostojnega ravnanja, neodvisno življenje pa bolj poudari emancipacijo, ki je prvi pogoj samostojnosti. Rafaelič in Flaker (2021) navajata, da neodvisno življenje, glede na definicijo uporabniških gibanj, ne pomeni tega, da človek naredi vse sam, temveč da živi življenje, v katerem lahko sam sprejema odločitve, seveda ob ustrezni podpori. Neodvisno življenje se nanaša na sposobnost uporabnikov, da izbirajo in odločajo o tem, s kom in kje bi radi živeli, ter o tem, kako bodo svoje vsakdanje življenje organizirali. (Rafaelič in Flaker, 2021)

Podporne storitve, o katerih pišem v diplomski nalogi, so alternativa osebni asistenci. Uporabniki podpornih storitev imajo družbeni status invalida, vendar jim po zakonu osebna asistenca ne pripada. Uporabniki v sklopu udeleževanja koncepta neodvisnega življenja vseeno potrebujejo podporo pri življenju izven institucije, torej pri življenju znotraj njihove

lokalne skupnosti, v kateri bivajo. V nadaljevanju najprej opišem osebno asistenco kot referenco podpornih storitev, na katere se navezujem v nadaljevanju diplomske naloge.

5 OSEBNA ASISTENCA

V povezavi s konceptom neodvisnega življenja pogosto govorimo o osebni asistenci kot o instrumentu, ki omogoča udejanjanje koncepta neodvisnega življenja v praksi. Po besedah Rafaelič in Flaker (2021) moramo osebno asistenco razumeti širše in ne le kot določeno obliko storitev. Razumeti jo je potrebno tudi kot najrazličnejšo podporo oziroma oskrbo po osebni meri, z elementi, ki jih uporabljamo pri osebni načrtovanju in osebnih paketih storitev. Osebne asistente vidimo tudi kot zaupnike in zagovornike ob razumevajočem in podpornem okolju. (Rafaelič in Flaker, 2021)

Osebna asistenca je zakonsko opredeljena in določena. Osebno asistenco določa Zakon o osebni asistenci, ki je bil sprejet leta 2017. Po Zakonu o osebni asistenci (2017) ta obsega pomoč uporabniku pri vseh tistih opravilih in dejavnostih, ki jih uporabnik ne more izvajati sam zaradi vrste in stopnje invalidnosti, a jih vsakodnevno potrebuje doma in izven doma z namenom, da lahko živi neodvisno, aktivno in enakopravno življenje in je vključen v družbo. Samo izvajanje osebne asistenc mora uporabniku omogočati nadzor nad organizacijo in oblikovanjem storitev osebne asistenc glede na njegove potrebe, zmožnosti, življenjske okoliščine, pogoje ter želje. V primeru, da uporabnik, ki mu pripada osebna asistenca, ni zmožen upravljati z lastnim storitvam osebne asistenc, naloge uporabnika prevzame njegov zakoniti zastopnik oziroma skrbnik. V sklopu osebne asistenc se v storitve šteje pomoč pri osnovnih dnevnih opravilih in pomoč ter podpora pri komunikaciji. Obvezna je prisotnost osebnega asistenta pri uporabniku v primeru najtežjih invalidnosti, pomoč pri podpornih dnevnih opravilih, spremstvo, pomoč na delovnem mestu in v izobraževalnem procesu ter pomoč pri drugih dejavnostih in aktivnostih, v katere je uporabnik vključen. Pri izbiri storitev osebne asistenc in pa tudi sami izbiri osebnega asistenta je uporabniku zagotovljena prosta izbira. Kot navaja Zakon o osebni asistenci (2017) v svojem tretjem členu, se mora pri načrtovanju in izvajanju osebne asistenc upoštevati nekaj načel, ki zagotavljajo spoštovanje dostojanstva ter neodvisnosti uporabnika, pravico do svobode izbire in odločanja med postopkom uveljavljanja pravice do osebne asistenc in njenim dejanskim izvajanjem. Kot je navedeno v tretjem členu, načela osebne asistenc omogočajo vključenost uporabnika v družbo, individualno obravnavo in navsezadnje tudi zagotavljanje enakih možnosti ter dostopnosti. (*Zakon o osebni asistenci, 2017*)

Do osebne asistencije so upravičeni uporabniki, ki so v Zakonu o osebni asistenci (2017) opredeljeni znotraj šestega člena. Glede na opredelitev upravičencev do osebne asistencije po Zakonu o osebni asistenci (2017) so do storitev osebne asistencije upravičeni uporabniki, ki zaradi invalidnosti potrebujejo pomoč in podporo pri opravljanju aktivnosti, ki so vezane na samostojno osebno in družinsko življenje ter na vključevanje v okolje, izobraževanje in zaposlitev. Upravičenci osebne asistencije so v zakonu opredeljeni tudi po starosti, in sicer so do osebne asistencije upravičeni uporabniki, ki so stari od 18 do 65 let. Osebna asistencija je namenjena tistim uporabnikom, ki živijo ali bi si želeli živeti v samostojnem ali skupnem gospodinjstvu zunaj celodnevne institucionalne oskrbe in pri tem potrebujejo pomoč v obsegu najmanj 30 ur tedensko. Prav tako pa je osebna asistencija zakonsko omejena na državljane Republike Slovenije in tujce, ki imajo urejeno stalno prebivališče v Republiki Sloveniji. Osebna asistencija se po Zakonu o osebi asistenci (2017) izvaja kot nepridobitna dejavnost v okviru humanitarnih ali invalidskih organizacij s podeljenim statusom v skladu z zakonom, ki ureja humanitarne ali invalidske organizacije. Osebno asistenco lahko izvajajo tudi zavodi in društva s pridobljenim statusom delovanja v javnem interesu na področju invalidskega varstva in socialnega varstva ali za opravljanje humanitarne dejavnosti na področju socialnega varstva z vpisom v register izvajalcev osebne asistencije na podlagi odločbe ministrstva, pristojnega za invalidsko varstvo. (*Zakon o osebni asistenci, 2017*)

V povezavi z uvajanjem storitev osebne asistencije lahko govorimo o procesu dezinstitutionalizacije in o procesu ustvarjanja skupnostnih služb. Sam proces dezinstitutionalizacije temelji na vključevanju ljudi z ovirami v njihovo domače, lokalno okolje, kar za seboj potegne številne procese, ki se vršijo z namenom ustvarjanja pogojev za čim bolj neodvisno življenje uporabnikov zunaj institucij. V nadaljevanju opisujem proces dezinstitutionalizacije in ustvarjanja skupnostnih služb, nato pa se navezujem na koncept normalizacije, kar dobro zaokroži skupek procesov podpore in pomoči uporabnikom za življenje zunaj institucij ob podpori tretjih oseb, ki jim omogočajo čim bolj neodvisno in normalno življenje znotraj njihove lokalne skupnosti, torej v njihovem domačem okolju.

6 DEZINSTITUCIONALIZACIJA IN SKUPNOSTNE SLUŽBE

Ključni proces preseljevanja ljudi nazaj v skupnost je dezinstitutionalizacija. Videmšek (2013) se v opredelitvi le-te osredotoča predvsem na dezinstitutionalizacijo kot proces, ki omogoča vključenost ljudi v skupnost. Po besedah Videmšek (2013) biti vključen pomeni

biti udeležen v procesih, ki potekajo v večinski družbi, in hkrati prevzemati družbeno vrednoteno vlogo. (Videmšek, 2013)

Kar opisuje Videmšek (2013), je povezano z dejavnostjo osebne asistencije, področja, ki jih osebna asistencija ne pokriva, pa so pod okriljem podpornih storitev. Te dopolnjujejo osebno asistenco na področjih, ki jih zakon o osebni asistenci ne pokriva. Osebna asistencija in podpirne storitve skupaj ustvarjajo pogoje za uresničitev procesa dezinstitutionalizacije, torej procesa preseljevanja ljudi iz institucij nazaj v skupnost.

Pred samo dezinstitutionalizacijo so ljudi, ki so odstopali od družbenih meril normalnega, zapirali na posebne kraje, v institucije. Takšne institucije imenujemo totalne ustanove. Te kršijo številne temeljne človekove pravice, predvsem pravico do svobode, osebnega dostojanstva, zasebnosti in pravico svobode gibanja. Po besedah Rafaelič in Flaker (2021) totalne ustanove kršijo pravico do življenja v skupnosti, z drugimi ljudmi in med njimi, poleg tega pa okrnijo tudi možnost vsakdanjih majhnih odločitev. Z namenom, da bi ljudem povrnili pravice, ki jih znotraj totalnih ustanov izgubijo, se je začel proces dezinstitutionalizacije, kjer gre, po besedah avtorjev Rafaelič in Flaker (2021), za proces nadomeščanja ustanov s skupnostnimi službami. Proces dezinstitutionalizacije spremeni pogled na ljudi, ki imajo pripisano etiketo in posledično tudi družbeno vlogo. Ljudi, ki živijo znotraj institucij, spremeni v polnovredne državljane z vsemi človekovimi pravicami. Dezinstitutionalizacijo povezujemo tudi z družbenimi gibanji in okoliščinami, ki spremljajo zapiranje institucij in vzpostavljanje skupnostnih služb. (Rafaelič in Flaker, 2021)

Po besedah Videmšek (2013) skupnostno službo na področju duševnega zdravja opredeljujemo kot službo, ki izvaja storitve za posameznika v skupnosti, v nasprotju s storitvami za posameznika v instituciji. V okviru vzpostavljanja skupnostnih služb so storitve prilagojene potrebam posameznika. Videmšek (2013) navaja Brandon (1991), ki opisuje, da koncept skupnostnih služb pomeni veliko več kot le življenje v skupnosti in da obsega prepoznavanje individualnih pravic posameznika in pravico, da sam pove, kako bi rad živel. Namen skupnostnih služb je torej, po besedah Videmšek (2013), da vsakemu posamezniku omogočajo podporo pri takšnem običajnem življenju, kot si ga zastavijo sami. (Videmšek, 2013)

Rafaelič in Flaker (2021) navajata, da so skupnostne službe cilj dezinstitutionalizacije, zato je smiselno, da se proces dezinstitutionalizacije povezuje z ustanavljanjem skupnostnih

služb. Kot navajata avtorja, obstoj oziroma neobstoj skupnostnih služb ne more pogojevati preselitve ljudi iz institucije v skupnost, saj moramo s preselitvami utirati pot do ustanavljanja skupnostnih služb. (Rafaelič in Flaker, 2021)

V Zasavju se je ustvarila mreža skupnostnih služb, ki ljudem z ovirami omogočajo vključevanje v njihovo lokalno skupnost in tudi podporo pri čim bolj neodvisnem življenju v skupnosti, izven totalnih institucij. Možnost bivanja v instituciji omogoča le Varstveno delovni center Zasavje, Bivalna enota Zagorje ob Savi, vendar tudi ta del institucije ne deluje v smislu totalne institucije, vendar ustvarja neko varno okolje za uporabnike in jih povezuje s skupnostjo. Bivalna enota je locirana v lokalni skupnosti med hišami, kjer bivajo ljudje brez družbenega statusa invalida, bivalna enota je vključena v procese okolja, v skupnost. Totalnih institucij, kot jih definirata Rafaelič in Flaker (2021), v lokalni skupnosti Zasavja nimamo. Delovanje družbe v Zasavju je usmerjeno k procesu dezinstucionalizacije, kar opisujem v nadaljevanju, ko pišem o konceptu normalizacije, ki govori o vključenosti ljudi z izkušnjami na področju duševnega zdravja. S konceptom normalizacije povezujem tudi kakovost organizacije Varstveno delovnega centra Zasavje, saj je to najpomembnejša institucija v Zasavju, ki uporabnike povezuje tudi z drugimi skupnostnimi službami in omogoča storitve, ki delujejo po konceptu neodvisnega življenja uporabnikov.

7 KONCEPT NORMALIZACIJE

S procesom preseljevanja ljudi iz institucij nazaj v skupnost in s procesom ustvarjanja skupnostnih služb se stroka opira tudi na koncept socialnega dela, na koncept normalizacije. Koncept normalizacije je eden izmed najpomembnejših konceptov socialnega dela, ki so vplivali na razvoj skupnostnih služb v povezavi s procesom dezinstucionalizacije na področju duševnega zdravja. Kot navaja Videmšek (2013), je pojem normalizacije pogosto povezan z vključenostjo ljudi z izkušnjami na področju duševnega zdravja v skupnost. Normalizacija ponuja smernice za organizacijo skupnostnih služb. Po besedah Videmšek (2013) gre za proces, v katerem skušamo ustvariti enake vzorce in razmere za vsakega posameznika, tako za tiste, ki imajo težave z duševnim zdravjem, kot za tiste, ki jih nimajo. V sklopu koncepta normalizacije gre za posameznikovo pravico, da lahko, ne glede na posameznikovo stanje telesa ali duševnega zdravja, živi kot vsi državljani. Avtorica navaja, da normalizacija sovпада z dezinstucionalizacijo kot uvodnim procesom za vzpostavljanje podpore posamezniku v skupnosti. (Videmšek, 2013)

V povezavi s konceptom normalizacije in z njim povezanim vzpostavljanjem podpore posameznikom v skupnosti se pod okriljem Varstveno delovnega centra Zasavje v lokalni skupnosti Zasavja vzpostavlja mreža podpornih storitev, mreža podpornih oseb, ki omogočajo podporo in pomoč uporabnikom, ki si želijo čim bolj samostojnega in predvsem neodvisnega življenja v skupnosti. Podporne storitve dopolnjujejo storitve osebne asistencije na področjih, kjer jih le ta ne pokriva.

Kot navaja Bengt Nirje (1969), naj bi načelo normalizacije veljalo za vse ljudi z intelektualnimi ovirami, ne glede na stopnjo oviranosti in ne glede na to, ali ti ljudje živijo v skupnosti ali v institucijah skupaj z ostalimi ljudmi z ovirami. Načelo je uporabno v vsaki družbi, znotraj vseh starostnih skupin in je prilagodljivo družbenim spremembam ter tudi spremembam in individualnemu razvoju posameznikov. Avtor Nirje (1969) navaja, naj načelo normalizacije služi kot vodilo za medicinsko, izobraževalno, psihološko, socialno in politično delo. Načelo normalizacije sestavlja več vidikov, hkrati pa ustvarja tudi posledice v delovanju na različnih področjih. Najprej bi morala normalizacija omogočati, da imajo uporabniki na področju duševnega zdravja možnost normalnega dnevnega ritma, kot si ga sami želijo, hkrati pa to preraste v normalno življenjsko rutino. Prav tako naj bi normalizacija omogočala izkušnjo normalnega cikla razvoja in življenja. Torej naj bi imeli vsi izkušnjo življenja in razvoja znotraj družine, ne le izkušnjo institucionalnega življenja. Eden najpomembnejših vidikov, ki jih prinaša koncept normalizacije, pa je, da imajo uporabniki možnost izbire, da se upoštevajo njihovi cilji in želje ter da so spoštovani s strani drugih. Prav tako se koncept normalizacije zavzema, da bi se ekonomski status ljudi z ovirami na področju duševnega zdravja vsaj približal ekonomskemu statusu ostalih ljudi, ki ovir nimajo. Prav tako je pomemben vidik normalizacije tudi ta, da bi morali biti pogoji uporabe in delovanja institucij, kot so bolnišnice, šole, hoteli, ipd. enaki pogojem uporabe in delovanja, kadar institucije delajo z ljudmi, ki nimajo intelektualnih ovir oziroma težav na področju duševnega zdravja. (Nirje, 1969)

V sklopu uveljavljanja načela normalizacije v povezavi s konceptom neodvisnega življenja je pomembna samoanaliza institucij, ki nudijo storitve za uporabnike z intelektualnimi ovirami in s težavami v duševnem zdravju, z namenom, da kritično ocenjujejo uporabo načela normalizacije pri izvajanju svojih storitev. V nadaljevanju opišem način ocenjevanja kakovosti institucije, po katerem se ocenjuje tudi delovanje zame lokalno najpomembnejše institucije, torej ocena kakovosti Varstveno delovnega centra Zasavje.

8 OCENA KAKOVOSTI INSTITUCIJE

Z vidika pregleda delovanja institucije in uveljavljanja načela normalizacije in seveda procesa dezinstitutionalizacije je pomembno, da se institucija ocenjuje glede njene kakovosti. Pomemben je vseevropski model upravljanja s kakovostjo v ustanovah socialnega varstva, ki se imenuje E-Qalin. Model E-Qalin je nastal zaradi zahteve razvoja socialno varstvenih organizacij, njihove potrebe po standardih kakovosti in po specifičnem modelu obvladovanja kakovosti. Ta model je bil nacionalno in evropsko priznan. Uporablja se v varstveno delovnih centrih in socialno varstvenih zavodih za usposabljanje. Sistem upravljanja s kakovostjo vključuje strukture, procese in rezultate ustanove. Proces ocenjevanja kakovosti področja struktur, procesov in rezultatov se vrši s pomočjo samoocenjevanja. Za model E-Qalin je značilno, da je naravnano operativno, zajema vse hierarhične ravni v organizaciji in pospešuje aktivno vključevanje zaposlenih. Predvideno je, da upravljanje kakovosti po modelu E-Qalin učinkuje predvsem na področju zagotavljanja boljše kakovosti storitev za uporabnike, pri večji motiviranosti in zadovoljstvu zaposlenih, pomoči vodstvu ter zaposlenim v ustanovah pri zagotavljanju in izpopolnjevanju kakovostnih storitev. Model E-Qalin se uporablja v devetih evropskih državah, in sicer v Avstriji, na Češkem, v Franciji, na Hrvaškem in v Italiji ter v Nemčiji, Luksemburgu, Veliki Britaniji in tudi pri nas v Sloveniji. (E-Qalin, b. d.)

Ena izmed ustanov, ki ima mednarodni certifikat kakovosti E-Qalin, je tudi Varstveno delovni center Zasavje, ki predstavlja glavno institucijo na področju dela z ljudmi z intelektualnimi ovirami in s težavami v duševnem zdravju na lokalnem območju Zasavja. Na podlagi ocene institucije lahko sklepamo, da je delovanje kakovostno in da ponuja kakovostne storitve uporabnikom na področju podpore in pomoči pri čim bolj neodvisnem življenju uporabnikov z izkušnjami na področju duševnega zdravja in razvoja zunaj institucij.

9 STORITVE VARSTVENO DELOVNEGA CENTRA ZASAVJE

Varstveno delovni center Zasavje izvaja več programov in storitev na področju dela z ljudmi z intelektualnimi ovirami in s težavami v duševnem zdravju. Sprva je storitev Varstveno delovnega centra Zasavje vodenje, varstvo in zaposlitev pod posebnimi pogoji, kar obsega vključevanje v dnevno enoto z aktivno vlogo uporabnika pri vsakodnevni odločitvah, podporo uporabnikom s ciljem, da uspejo sami, da zadostijo potrebi po samouresničevanju. Storitve vodenja, varstva in zaposlitve pod posebnimi pogoji zagotavlja varnost ob čimvečji samostojnosti in neodvisnosti uporabnikov ter zagotavlja tudi različne oblike in vrste dela, spremljevalnih aktivnosti, ki omogočajo ohranjanje pridobljenih znanj, veščin in sposobnosti ter razvoj novih. Storitve omogoča tudi življenje in izkušnjo dela v skupnosti, ki zagotavlja medsebojno spoštovanje in upoštevanje skupno dogovorjenih pravil. Vključitev v storitev pomeni razbremenitev družine uporabnika. Storitve vodenja, varstva in zaposlitve pod posebnimi pogoji je namenjena osebam z motnjo v telesnem in duševnem razvoju, starejšim od 18 let. Vključitev je prostovoljna. (VDC Zasavje, b. d.)

Ena izmed storitev, ki jih izvaja Varstveno delovni center Zasavje, je tudi institucionalno varstvo v obliki skupnostne oblike bivanja, ki omogoča enakopravno, neodvisno življenje stanovalcev ob nudenju potrebne podpore pri vsakodnevni življenju. Omogoča polnovredno življenje z aktivno vlogo stanovalca pri vsakodnevni odločitvah. Institucionalno varstvo v skupnostni obliki bivanja predstavlja bivanje v manjši skupnosti, kjer uporabniki dobijo izkušnjo medosebnega spoštovanja in upoštevanja skupno dogovorjenih pravil. Poudarek znotraj institucionalnega varstva v skupnostni obliki bivanja je na domačnosti, toplini, zasebnosti, enakih možnostih za življenje in varnosti ter podpori strokovnega kadra. Stanovalcem institucija zagotavlja celovito osnovo, socialno in zdravstveno oskrbo. (VDC Zasavje, b. d.)

Program, ki ga izvaja Varstveno delovni center Zasavje, izvaja tudi program socialne vključenosti, kar predstavlja druženje z namenom, obliko zaposlitve, kjer sta delovni čas in tempo dela prilagojena zdravstveni in psihični kondiciji uporabnikov. Zaposlitev v sklopu programa je strokovno vodena, uporabniki izdelke izdelujejo, jih promovirajo in prodajajo ter opravljajo tudi lažje kooperantske storitve. V sklopu programa socialne vključenosti gre za razvijanje socialnih veščin, za trening delovnih sposobnosti ter je tudi program socialnega vključevanja. Program socialne vključenosti je namenjen nezaposljivim osebam na podlagi odločbe o nezaposljivosti, ki jo izda zavod za zaposlovanje, prav tako je namenjen invalidom

I. kategorije po odločbi Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje ter uporabnikom z motnjo v telesnem in duševnem razvoju, ki nimajo možnosti vključitve v ustrezne socialno varstvene storitve. (VDC Zasavje, b. d.)

Varstveno delovni center Zasavje hkrati izvaja tudi storitve socialnega vključevanja na podlagi Zakona o socialnem vključevanju invalidov, ki od 30. 6. 2022 dalje zagotavlja systemske storitve socialnega vključevanja, ki jih lahko najdemo tudi znotraj Pravilnika za podporne storitve Zakona o socialnem vključevanju invalidov, kjer opisujejo usposabljanje za samostojno življenje, vseživljenjsko učenje ter prebivanje s podporo, hkrati pa tudi ohranjanje socialne vključenosti starejših invalidov. Te storitve omogočajo večjo socialno vključenost oseb z invalidnostjo v lokalno in širšo skupnost, pri čemer so v središče postavljeni uporabnik ter njegove potrebe in želje, seveda pa je v središču tudi možnost uporabnika, da uveljavi svojo voljo. Storitve so namenjene polnoletnim osebam, ki imajo priznan status invalida po zakonu, ki ureja socialno vključevanje invalidov, torej po Zakonu o socialnem vključevanju invalidov (ZSVI) ali po prejšnjem Zakonu o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb (ZDVDTP), in niso vključene v 16-urno ali celodnevno institucionalno varstvo ter ne koristijo pravice do osebne asistencе po zakonu, ki ureja osebno asistenco in ne koristijo pravice do oskrbovalca družinskega člana in pravice do dolgotrajne oskrbe po zakonu, ki ureja dolgotrajno oskrbo. (VDC Zasavje, b. d.)

Varstveno delovni center vključuje tudi uporabnike, ki prejemajo osebno asistenco v času, ko niso fizično v instituciji. Uporabniki brez osebne asistencе se lahko vključijo v podporne storitve, ki jih organizira Varstveno delovni center Zasavje. Podporne storitve so namenjene uporabnikom, ki si želijo neodvisnega in čim bolj samostojnega življenja zunaj institucije in pri tem potrebujejo podporo tretje osebe, ki jih lahko podpre na različnih področjih njihovega življenja. Podporne storitve tako omogočajo uporabnikom življenje v skupnosti in spodbujajo povezovanje z lokalnim okoljem, v katerem živijo, z namenom vključevanja v njihovo lokalno okolje, kar prispeva k njihovem bolj neodvisnemu življenju v skupnosti. V nadaljevanju se osredotočam na vključevanje uporabnikov v lokalno okolje, v katerem živijo izven institucije. Samo vključevanje spodbuja tudi Varstveno delovni center Zasavje, ki deluje po načelu normalizacije in upošteva delovanje z vidika koncepta neodvisnega življenja. S tega vidika povezuje uporabnike s širšim družbenim okoljem in jih spodbuja k vključevanju v vsakdanje družbene dejavnosti in procese. Kako organizacija Varstveno

delovni center Zasavje vrši samo povezovanje in vključevanje uporabnikov z lokalnim okoljem, opisujem v nadaljevanju.

10 POVEZOVANJE VARSTVENO DELOVNEGA CENTRA ZASAVJE Z OKOLJEM

Varstveno delovni center Zasavje se zavzema za čim bolj aktivno sodelovanje z okoljem zunaj institucije, krepi vključevanje uporabnikov tako v lastno delo kot tudi v sodelovanje z lokalnim okoljem. Kot je razvidno iz njihovega letnega poročila iz leta 2021, je temelj njihove pozitivne prakse sodelovanja z okoljem sodelovanje in delo s svojci uporabnikov. Temelj njihovega dobrega opravljanja storitev so redni stiki zaposlenih s svojci uporabnikov. Kot cilj sodelovanja s svojci si zastavljajo ustvarjanje mreže skupaj s svojci in uporabniki, ki bi pokrivala področje podpore uporabnikom s strani različnih posameznikov in organizacij. Svoje sodelovanje s svojci so v letu 2021 opravili tudi prek pisnih informacij, ki so jih izdali z namenom, da bi svojce obveščali o aktualnem dogajanju znotraj institucije. Eden od načinov komuniciranja institucije z okolico je tudi Facebookov profil, kjer Varstveno delovni center Zasavje redno objavlja, kaj se znotraj institucije dogaja, kaj načrtujejo. Okolico obveščajo tudi o dogodkih, ki se jih udeležujejo oziroma jih organizirajo. Varstveno delovni center Zasavje organizira izlete, individualne govorilne ure, sestanke, obiske in tudi druženja, ki se jih udeležujejo tako zaposleni kot tudi uporabniki in njihovi svojci. Vse dejavnosti in stike s svojci zaposleni beležijo v sistem ISOV, iz katerega je razvidna vrsta sodelovanja. Varstveno delovni center Zasavje s formalnimi in neformalnimi oblikami druženja in sodelovanja s svojci uporabnikov želi nuditi oporo pri premagovanju vsakodnevnih težav in stisk ter ponuditi čim več konkretne pomoči. Želijo tudi spodbuditi svojce k prepoznavanju potreb uporabnikov. (VDC Zasavje, 2021)

Poleg sodelovanja s svojci uporabnikov pa Varstveno delovni center Zasavje, glede na letno poročilo iz leta 2021, dobro sodeluje tudi z lokalnim okoljem Zasavja in tudi s širšim okoljem. Sodeluje z zasavskimi občinami Zagorje ob Savi, Trbovlje, Hrastnik in Litija ter Šmartno pri Litiji. Kar se tiče lokalnega delovanja, Varstveno delovni center Zasavje sodeluje tudi z Društvom Sožitje Hrastnik, Trbovlje, Zagorje in Litija, hkrati pa sodeluje tudi z Zvezo Sožitje Slovenija. Na lokalnem območju Zasavja se povezuje tudi z Regionalno razvojno agencijo Zasavje, z Zasavsko ljudsko univerzo in IC GEOSS, LAS Partnerstvom Zasavje, z Društvom prijateljev mladine Zagorje ob Savi in Društvom prijateljev mladine Trbovlje, s strokovnimi institucijami v regiji, kot sta center za socialno delo, zavod za

zdravstveno in invalidsko zavarovanje, hkrati pa sodeluje tudi z zdravstvenimi domovi v Zasavju in z bolnišnico v Trbovljah ter s Policijsko upravo Republike Slovenije, enoti Zagorje in Trbovlje. Varstveno delovni center Zasavje v svojem letnem poročilu (2021) navaja, da sodeluje tudi z mladinskimi centri vseh zasavskih občin, z lokalnimi knjižnicami, z glasbenimi šolami, vrtci in s šolami. Sodelujejo tudi z društvi, kot je na primer Rdeči križ Slovenije, območni združenji v Trbovljah in Zagorju ob Savi. Na širšem področju pa Varstveno delovni center Zasavje sodeluje z Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve ter z Ministrstvom za zdravje. Sodeluje še s Slovenskim društvom Hospic in pa z Društvom Humanitarček. Varstveno delovni center Zasavje v letnem poročilu za leto 2021 opisuje dobro prakso sodelovanja z društvi Sožitje in s tem potrjuje, da ta način uporabnikom zagotavlja raznovrstne dejavnosti izven varstveno delovnega centra. Prav tako kot dobro prakso opisuje sodelovanje z društvom Humanitarček. Stanovalci bivalne enote so za vsakega zaposlenega izdelali kamenček prijaznosti. Stanovalci in zainteresirani zaposleni so sodelovali tudi v projektu Božiček za en dan v sklopu sodelovanja z društvom Humanitarček in s tem razveselili dodeljenega starostnika ali brezdomca. (VDC Zasavje, 2021)

Zaposleni v Varstveno delovnem centru Zasavje so, glede na letno poročilo za leto 2021, aktivno sodelovali pri razvoju stroke, saj so pripomogli k širjenju pilotnega projekta S teboj lahko ... v Zasavje, s čimer so sooblikovali systemske rešitve, ki so zapisane v Pravilniku za podporne storitve Zakona o socialnem vključevanju invalidov. Prav tako so zaposleni sodelovali na različnih izobraževanjih, med drugim tudi pri razvoju sistema kakovosti E-Qalin in pri oblikovanju zakonodaje s podajanjem strokovno utemeljenih predlogov. Poleg sodelovanja zaposlenih na strokovnem področju je Varstveno delovni center Zasavje sodeloval na področju trženja, kjer so bili vključeni tako zaposleni kot tudi uporabniki. Gre za prodajo izdelkov, ki so izdelani znotraj lastnega programa varstveno delovnega centra. Prodaja se vrši prek sodelovanja z lokalnimi trgovinami, ki prodajajo izdelke uporabnikov varstveno delovnega centra, in prek lastne prodajalne v centru. Prav tako se trženje izvaja tudi prek udeležbe na stojnicah v sklopu različnih dogodkov v lokalnem okolju. (VDC Zasavje 2021)

Varstveno delovni center Zasavje se z okoljem, tako lokalnim na območju Zasavja kot tudi širšim na območju Slovenije, povezuje prek medijev, tako lokalnih kot tudi državnih. Prek sodelovanja z mediji Varstveno delovni center Zasavje krepi pozitivno javno podobo drugačnosti, enakih možnosti uporabnikov, zaposlenih in organizacije Varstveno delovnega

centra Zasavje. Sodeluje z mediji, kot so SAVUS, ZON, Občan, Radio in televizija Slovenija, Radio Aktual Kum 24, Reporter, ETV, ATV, Gorenjska TV, Savinjska TV in Slovenske novice. Veliko objav v medijih se nanaša na evropski projekt Gradimo VIP Zasavje in na pilotni projekt S teboj lahko ..., kjer je bilo veliko govora o razvoju in preizkušanju podpornih storitev, ki so se s tem pilotnim projektom začele poskusno izvajati v okviru Varstveno delovnega centra Zasavje na podlagi Pravilnika za podporne storitve Zakona o socialnem vključevanju invalidov. (VDC Zasavje, 2021)

Varstveno delovni center Zasavje se s svojim povezovanjem v lokalno družbo drži vseh prej navedenih konceptov in načel. S svojim družbeno usmerjenim delovanjem se oklepa koncepta dezinstucionalizacije, pri čemer svoje uporabnike aktivno vključuje v družbo in njene procese. V povezavi s konceptom dezinstucionalizacije lahko govorimo o vključevanju ljudi z izkušnjami na področju duševnega zdravja in duševnega razvoja v družbo, v kateri živijo, zato lahko govorimo tudi o tem, da Varstveno delovni center Zasavje upošteva koncept normalizacije. Glede na povezovanje uporabnikov Varstveno delovnega centra Zasavje z lokalnim okoljem gre za podporo in pomoč uporabnikom pri njihovem čim bolj samostojnem življenju izven institucije, zato lahko potrdim, da se Varstveno delovni center Zasavje opira na koncept neodvisnega življenja, saj s povezovanjem uporabnikov z njihovim lokalnim okoljem ustvarja socialno mrežo uporabnikov. Ta lahko uporabnika podpre pri bivanju izven institucije, saj ga lahko podpre na različnih področjih njegovega življenja v lokalni skupnosti. V sklopu povezovanja uporabnikov Varstveno delovnega centra Zasavje z lokalnim okoljem se je varstveno delovni center angažiral tudi pri ustvarjanju mreže podpornih storitev, ki se sicer izvajajo v sklopu njegovega delovanja, vendar z namenom uveljavljanja koncepta dezinstucionalizacije. O podpornih storitvah pišem v nadaljevanju diplomske naloge, saj so podporne storitve pomemben del uveljavljanja koncepta neodvisnega življenja. Uporabnike podpirajo na področjih, ki bi drugače ostala nepokrita. Prav tako jih podpirajo v času, ko so uporabniki doma, v svojem domačem okolju. Podpirajo uporabnike, ki v popoldanskem času nimajo osebne asistenc, vendar vseeno potrebujejo podporo pri neodvisnem življenju v skupnosti.

11 PODPORNE STORITVE V ZASAVJU

Kljub zelo razširjeni mreži organizacij, ki podpirajo uporabnike pri vključevanju v širše družbeno okolje, uporabniki potrebujejo tudi individualno podporo, ki pa jo lahko pridobivajo prek osebne asistencije, družinskih pomočnikov in po novem tudi prek podpornih storitev. Te so novo področje socialnega varstva ljudi z ovirami in pokrivajo področja, ki jih osebna asistencija ne pokriva. Gre za podporne storitve, ki so zelo podobne storitvam osebne asistencije, vendar so namenjene ljudem z ovirami, ki osebne asistencije ne dobivajo. V Zasavju so se podporne storitve začele najprej izvajati prek pilotskega projekta »S teboj lahko ...«, ki je trajal od 30. aprila 2020 do 31. marca 2022. Projekt je potekal v sklopu Varstveno delovnega centra Zasavje, kjer so ga prepoznali kot dobro prakso na področju podpore za uporabnike izven institucije. Po končanem projektu so tako uvedli podporne storitve v svoje redno delovanje, ki se širi izven zavoda, saj omogočajo podporo uporabnikom v njihovem lokalnem okolju, v skupnosti, v kateri živijo izven institucije. Podpora v lokalni skupnosti je pomembna, saj se tako uporabniki lahko vključujejo v aktivnosti družbe, s čimer se krepi njihova neodvisnost.

Pred samo vzpostavitvijo mreže različnih organizacij v skupnosti je bil glavni korak ta, da so se začeli ustanavljati in vzpostavljati dnevni centri. Kot navajata Rafaelič in Flaker (2021), so dnevni centri službe, ki naj bi preprečevale napotovanje v totalne ustanove oziroma zagotovile prostor in dejavnosti za tiste, ki se iz ustanov vrnejo oziroma preselijo nazaj v skupnost. (Rafaelič in Flaker, 2021)

Za pokrivanje področij, ki jih osebna asistencija ne krije, so se v Zasavju uveljavile podporne storitve, ki so se začele izvajati v okviru že prej omenjenega projekta »S teboj lahko ...«. Ta se je izvajal v okviru Varstveno delovnega centra Zasavje in se izkazal kot dobra praksa individualnega dela z uporabniki, ki potrebujejo individualno podporo pri življenju v skupnosti. Podporne storitve se še vedno izvajajo in so financirane s strani Varstveno delovnega centra Zasavje. Podporne osebe, ki storitve izvajajo, so financirane s strani varstveno delovnega centra na podlagi študentske napotnice oziroma podjemne pogodbe. Mreža podpornih oseb je trenutno bolj slaba, saj lokalna družba Zasavja še ni dovolj seznanjena s storitvami, ki so se začele izvajati, nista ji znana njihov namen in potek dela.

Da bi se podporne storitve izvajale karseda v skladu s potrebami uporabnikov, je pomembno, da z vsakim uporabnikom posebej soustvarimo osebni načrt, ki bo jasno prikazal njegove

potrebe, želje in cilje, hkrati pa bo s tem opisan tudi potek podpornih storitev na način, ki najbolj ustreza uporabnikovim potrebam. Tako bo individualna podpora organizirana in izvajana po meri uporabnika. Kot navajajo Flaker, Mali, Rafaelič in Ratajc (2013), se v socialnem delu ne moremo izogniti delu s skupinami, saj se skupnost srečuje in deluje v skupinah, vendar pa lahko govorimo o tehnikah oziroma metodah, ki jih v socialnem delu uporabljamo pri delu s posameznikom. Tako osebno načrtovanje in izvajanje storitev presegata klasično delo metod socialnega dela na delo s posameznikom, skupinsko delo in tudi skupnostno delo. Avtorji opisujejo, da je začetni del osebnega načrtovanja sicer srečanje med dvema posameznikoma, ki se pogovarjata o življenju in izdelujeta načrt, pri čemer mora načrtovalec spoznati tudi skupnost, v kateri živi uporabnik, znotraj nje poiskati vire in način za dejansko izvedbo načrta. Osebni načrt izhaja iz posameznika samega in je namenjen predvsem uresničevanju njegovih osebnih ciljev, namen in sredstva za uresničitev načrta pa so aktiviranje skupnosti ali družbenih virov in umestitev v skupino ali skupnost. To se uveljavi z vzpostavljanjem človekove suverenosti, neodvisnosti v skupnosti in nasproti družbenim napravam. V načrtovanju in izvajanju storitev se uveljavlja tudi pomemben koncept krepitve moči, pri katerem gre najprej za krepitev moči pri načrtovanju, nato pa za krepitev moči v procesu uresničevanja zastavljenih osebnih ciljev, saj tako uporabnik sebi in drugim dokaže, kaj zmore, s kakšnimi pogoji zmore in na kakšen način. Hkrati s tem sodelovanje z drugimi v procesu uresničevanja ciljev krepi uporabnikov mrežni in družbeni potencial, ki prestopi omejitve stigmatizacije, s katero se uporabnik spopada zaradi svojega družbenega statusa. (Flaker, Mali, Rafaelič in Ratajc, 2013)

Družbeni status uporabnikov Varstveno delovnega centra Zasavje, ki potrebujejo podpirne storitve, vpliva na njihovo aktivno vključevanje v lokalno skupnost izven institucije. Kot navaja Videmšek (2013), je s področjem duševnega zdravja in z vključenostjo ljudi v skupnost pogosto povezan pojem normalizacije. S sprejetjem novega načina podpore ljudi s težavami v duševnem razvoju ali s težavami v duševnem zdravju, ki nadomešča nameščanje ljudi z izkušnjami v institucije, so se pojavili novi koncepti, ki nakazujejo, kako je treba delati z ljudmi in jih obravnavati. Eden izmed najbolj znanih konceptov, ki vplivajo na spremembo pogleda na ljudi z ovirami v duševnem zdravju, je koncept normalizacije. Ta je, po besedah Videmšek (2013), proces, v katerem skušamo ustvariti enake vzorce in razmere za življenje vsakega posameznika, torej tako za tiste, ki imajo težave v duševnem zdravju ali razvoju, kot tudi za tiste, ki jih nimajo. Koncept normalizacije ponuja smernice, kako naj bodo organizirane službe podpore in pomoči, ki delujejo znotraj skupnosti. Kot nadgradnja

koncepta normalizacije se je uveljavil koncept družbeno vrednotenih vlog, ki temelji na spreminjanju družbe, kajti družba mora storiti nekaj, da se bo spremenil položaj izključenih ljudi. Za stroko socialnega dela je tako ta koncept družbeno vrednotenih vlog zelo pomemben, saj opozarja na načela strokovnega dela, ki temeljijo na vključenosti posameznikov, in spodbuja razvoj skupnostnih oblik podpore. (Videmšek, 2013)

V Zasavju se podporne storitve izvajajo v okviru Varstveno delovnega centra Zasavje, kjer deluje tudi koordinatorka podpornih storitev, ki organizira delovanje podpornih oseb in samo podpora uporabnikom, ki to potrebujejo. Uporabnikov, ki so vključeni v podporne storitve, je trenutno približno trideset, mreža podpornih oseb pa je premajhna, da bi lahko vsakemu posamezniku zagotovili individualno podporo po njegovi meri. Kljub premajhni mreži podpornih oseb se poskuša zagotavljati vsaj vidik vključevanja uporabnikov v širše lokalno okolje, ki ni omejeno le na stike znotraj Varstveno delovnega centra Zasavje, temveč se poskuša širiti socialna mreža uporabnikov v lokalno okolje Zasavja, kjer uporabniki bivajo znotraj skupnosti. Vključevanje se začne že z majhnimi koraki, kot je na primer sprehod z uporabniki skozi sosesko, kjer ti živijo. Z vidika preseganja predsodkov in stereotipov podporne storitve pomembno pripomorejo k vključevanju uporabnikov v lokalno skupnost. Ko družba uporabnika začne dojemati kot »normalnega«, kot enega izmed svojih članov, se odpre več možnosti in področij, kjer uporabnik lahko aktivno participira znotraj skupnosti. Podporne storitve tako večajo možnost izbire uporabnika, kar je eno izmed petih načel normalizacije po Davidu Brandonu. Podpora uporabnikovemu večanju možnosti izbire je lahko skupnostna skrb, ki je kolektivno zasnovana in ima, kot navaja Brandon in Brandon (1994), za cilj povečanje kvalitete življenja posameznika v skupnosti, prispeva k vzpostavljanju raznih vrst prilagodljivih mrež podpore in pomoči, ki so na voljo različnim uporabnikom v njihovem življenjskem, lokalnem okolju. Pri tem je seveda, po besedah Brandon in Brandon (1994), pomembno, da se načrtovalci skupnostne skrbi opiramo na potrebe uporabnikov in s tem na individualno podporo, kar posledično vpliva tudi na osebni razvoj in večanje izbire uporabnikov. (Brandon in Brandon, 1994)

Podporne storitve, ki se izvajajo v sklopu Varstveno delovnega centra Zasavje, se izvajajo na podlagi Pravilnika o storitvah socialnega vključevanja invalidov, s čimer se izvršujejo določeni členi Zakona o socialnem vključevanju invalidov (Uradni list RS, št. 30/18), in sicer 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16. in 18. ter 19. člen. Pravilnik ureja uveljavljanje storitev socialnega vključevanja, vrednotnice, storitve socialnega vključevanja, izvajanje storitev

socialnega vključevanja, izvajalce socialnega vključevanja, usposabljanje, poročanje in obseg sofinanciranja storitev socialnega vključevanja. Storitve socialnega vključevanja, ki so določene s tem pravilnikom, so usposabljanje za samostojno življenje, vseživljenjsko učenje, prebivanje s podporo in ohranjanje socialne vključenosti starejših invalidov. Pri usposabljanju za samostojno življenje, ki je opisano v 6. členu Pravilnika o storitvah socialnega vključevanja invalidov, gre za nabor aktivnosti socialnega vključevanja, ki so namenjene oblikovanju podpornega okolja za samostojnejše življenje upravičenca. Cilj teh storitev je opolnomočiti in ozavestiti upravičenca in njegove svojce za izvajanje metode osebnega načrtovanja za samostojno življenje. Uporabnik je upravičen do storitev usposabljanja za samostojno življenje samo v primeru, če je upravičen do storitev prebivanja s podporo. V 7. členu pravilnik opisuje pravico do podpore pri vseživljenjskem učenju, in sicer na način, da se v okviru storitev socialnega vključevanja zagotavlja spremstvo upravičenca pri dejavnostih vseživljenjskega učenja, ki prispevajo k ohranjanju pridobljenih znanj in pridobivanju novih znanj in veščin. Cilj je predvsem zagotavljanje možnosti upravičenca za vključevanje v aktivnosti vseživljenjskega učenja in s tem doseči večjo stopnjo vključenosti v okolje in razvoj novih znanj in veščin oziroma njihovo ohranjanje. V 8. členu Pravilnika o storitvah socialnega vključevanja invalidov pa je opisana storitev prebivanja s podporo, ki vključuje nabor aktivnosti socialnega vključevanja za čim samostojnejše življenje v skupnosti s ciljem, da bi se uporabnikom zagotovila zadostna podpora za samostojno bivanje upravičenca, aktivno življenje v skupnosti in okrepitev njegove socialne mreže. V sklopu pravice do prebivanja s podporo so v pravilniku v tem členu navedene aktivnosti storitev prebivanja s podporo, kot so informiranje in usmerjanje pri urejanju osebnih zadev, svetovanje in podpora pri načrtovanju in izvedbi vsakodnevnih življenjskih opravil, družabništvo in spodbujanje k vključevanju v okolje ter širitvi socialne mreže in strokovna podpora pri izvajanju aktivnosti storitev prebivanja s podporo. (*Pravilnik o storitvah socialnega vključevanja invalidov, 2022*)

Storitve prebivanja s podporo pripadajo upravičencem v različnem obsegu ur na leto. S pravilnikom je v 8. členu določeno, da upravičencem, ki so vključeni v vodenje, varstvo in zaposlitev pod posebnimi pogoji in ne živijo s starši, skrbniki oziroma z zakonitimi zastopniki, pripada 208 ur storitev prebivanja s podporo, ki jih lahko koristijo od datuma vrednotnice v roku enega leta. Po tem obdobju jim za vsako naslednje leto pripada storitev v enakem obsegu. Upravičencem, ki so vključeni v vodenje, varstvo in zaposlitev pod posebnimi pogoji in živijo s starši, skrbniki oziroma z zakonitimi zastopniki, pripada 104 ur

storitev prebivanja s podporo, ki jih lahko koristijo od datuma vrednotnice v roku enega leta. Po tem obdobju jim za vsako naslednje leto prav tako pripada storitev v enakem obsegu. Upravičencem, ki pa niso vključeni v vodenje, varstvo in zaposlitev pod posebnimi pogoji in ne živijo s starši, skrbniki oziroma z zakonitimi zastopniki, pripada 364 ur storitev prebivanja s podporo, ki jih lahko prav tako koristijo od datuma vrednotnice v roku enega leta. Po tem obdobju jim ponovno pripada storitev v enakem obsegu za vsako naslednje leto. V sklopu 8. člena pravilnika je opredeljeno tudi, da se storitev prebivanja s podporo izključuje s pravico do oskrbovalca družinskega člana in dolgotrajne oskrbe v skladu z zakonom, ki ureja dolgotrajno oskrbo, s 16-urnim in celodnevničnim institucionalnim varstvom in s pravico do osebne asistencence v skladu z zakonom, ki ureja osebno asistenco. (*Pravilnik o storitvah socialnega vključevanja invalidov, 2022*)

EKSPERIMENTALNI DEL

12 OPIS PROBLEMA

Skozi študij socialnega dela se pogosto srečujem s problematiko vključevanja ljudi z intelektualnimi ovirami in s težavami v duševnem zdravju v lokalno okolje Zasavja. V tem kontekstu sem se pogosto srečevala s teoretičnim konceptom deinstitucionalizacije, hkrati pa sem se v sklopu dela v varstveno delovnem centru srečevala tudi s praktičnimi vidiki vključevanja ljudi s takšnimi ovirami v lokalno skupnost v Zasavju, v kateri živijo izven institucije. Ker sem delala v Varstveno delovnem centru Zasavje kot podpora oseba, sem opazila problematiko vključevanja ljudi z intelektualnimi ovirami in s težavami v duševnem zdravju v njihovo lokalno okolje. Njihovo socialno mrežo večinoma sestavljajo druge osebe z ovirami, ki so jih spoznali znotraj institucije, in njihovi družinski člani, s katerimi preživljajo večino časa. Glede na to, da si želimo uspešnost deinstitucionalizacije, je pomembno, da imajo ljudje z intelektualnimi ovirami in s težavami v duševnem zdravju ustrezne pogoje za samostojno življenje v skupnosti, kar bi jim lahko omogočili tudi s pomočjo izvajanja podpornih storitev v lokalnem okolju za večjo samostojnost in za neodvisno življenje v skupnosti, v lokalnem okolju ob ustrezni podpori, ki je personalizirana, individualizirana posameznemu uporabniku podpornih storitev. Ker so se podpirne storitve komaj začele izvajati, opažam problematiko uvajanja vključevanja ljudi z intelektualnimi ovirami in s težavami v duševnem zdravju v lokalno okolje Zasavja, saj niso seznanjeni na katerih področjih se lahko vključijo, kje vse so lahko aktivni v družbi, kako se lahko krepi njihova neodvisnost. Problematika praktičnega vključevanja v skupnost se je pokazala tudi pri navidezni odvisnosti ljudi z ovirami od njihovih staršev, zato si želim podrobneje raziskati, kako bi lahko pripomogli k močnejšemu udejanjanju koncepta deinstitucionalizacije v praksi. Raziskovanje področja vključevanja ljudi z intelektualnimi ovirami in s težavami v duševnem zdravju v lokalno okolje Zasavja in udejanjanje konceptov procesa deinstitucionalizacije izvajam prek praktičnega izkustva pri delu v varstveno delovnem centru in izvajanju podpornih storitev kot podpora oseba skupine ljudi z ovirami. Prav tako se pojavlja problematika premalo razširjene mreže služb podpore in pomoči na področju težav v duševnem razvoju in tudi v duševnem zdravju, zato me zanima, kako je razširjena mreža podpore in pomoči znotraj lokalne skupnosti Zasavja.

13 VRSTA RAZISKAVE

Moja raziskava Vključevanje ljudi z intelektualnimi ovirami in s težavami v duševnem zdravju v lokalno okolje Zasavja je po besedah Blaža Mesca (2009: 81–85) kvantitativna in empirična oz. izkustvena.

Kot kvantitativno sem jo opredelila, ker sem v njej zbrala številne podatke o znanju, počutju in izkušnjah uporabnikov Varstveno delovnega centra Zasavje, ki so vključeni v podporne storitve. Zbrala sem tudi številčne ocene glede zadovoljstva uporabnikov in glede poznavanja obsega podpornih storitev. Prav tako je raziskava empirična oz. izkustvena, saj sem z metodo spraševanja zbrala izkustveno gradivo, ki sem ga nato uporabila v namene potrditve oz. ovržbe hipotez. (Mesec, 2009)

14 HIPOTEZE

1. Vsaj 80 % uporabnikov pozna vsaj eno od štirih organizacij, ki zagotavljajo podporo in pomoč v skupnosti na področju duševnega zdravja.
2. Vsaj 70 % uporabnikov meni, da sistem podpornih oseb ne omogoča bolj neodvisnega življenja uporabnikov s težavami v duševnem razvoju in v duševnem zdravju.
3. Vsaj 85 % vprašanih uporabnikov meni, da organizacija Varstveno delovni center Zasavje omogoča podporo pri neodvisnem življenju tudi izven institucije.
4. Vsaj 50 % uporabnikov Varstveno delovnega centra Zasavje, ki je upravičenih do podpornih storitev, se redno (2–3-krat tedensko) poslužuje teh storitev.
5. Vsaj 75 % uporabnikov je zadovoljnih ali zelo zadovoljnih s svojo podporno osebo.

15 MERSKI INSTRUMENT ALI VIR PODATKOV

Podatke za raziskavo sem zbirala z metodo spraševanja, natančneje z metodo skupinskega anketiranja. Stik pri spraševanju je bil delno posreden, saj je bilo anketiranje skupinsko in ne v odnosu ena na ena. Spraševanje pa je bilo standardizirano, saj sem merski instrument – vprašalnik pripravila vnaprej. Ta je zapisan v obliki zaprtih vprašanj in v lahkem branju z namenom, da bi bil bolj razumljiv uporabnikom. Vprašanja so večinoma zaprtega tipa, s predvidenimi odgovori »da« in »ne«, saj ta način uporabnike natančneje usmerja k odgovoru. S tem hkrati omogoča tudi bolj jasen cilj anketiranja za uporabnike. Pred izvedbo anketiranja sem zbrala pisna soglasja uporabnikov oziroma njihovih uradnih skrbnikov.

Anketiranje je potekalo v Varstveno delovnem centru Zasavje, natančneje v dnevni enotah Zagorje ob Savi in Litija. Uporabnikom sem pojasnila namen anketiranja in jim podala

navodila za izpolnjevanje vprašalnika. To je potekalo približno 15 minut. Vprašalniki ne zahtevajo podatkov, kot sta ime in priimek, torej je bilo anketiranje anonimno. Med samim anketiranjem sem bila uporabnikom na voljo za dodatna pojasnila glede izpolnjevanja vprašalnikov. Prav tako sem jim pomagala izpolnjevati vprašalnike, saj so me prosili, če lahko jaz pišem odgovore. Ko sem dobila izpolnjene vprašalnike uporabnikov, sem jih analizirala.

16 POPULACIJA IN VZOREC

Svojo raziskavo sem izvedla na neslučajnostnem priročnem vzorcu (Mesec, 2009). Gre za priročni vzorec, ker sem raziskavo izvedla v skupini ljudi, ki mi je najbolj dostopna (Mesec, 2009). Raziskava zajema populacijo uporabnikov Varstveno delovnega centra Zasavje, ki so odrasle polnoletne osebe z intelektualnimi ovirami, stare od 18–65, in so vključene v podporne storitve znotraj Varstveno delovnega centra Zasavje ter obiskujejo dnevno enoto v Zagorju ob Savi ali dnevno enoto v Litiji.

Vzorec uporabnikov predstavlja devetnajst uporabnikov Varstveno delovnega centra Zasavje, ki so vključeni v podporne storitve. Celotna populacija uporabnikov Varstveno delovnega centra Zasavje, ki so vključeni v podporne storitve, sicer obsega 35 posameznikov.

17 ZBIRANJE PODATKOV OZIROMA ZBIRANJE EMPIRIČNEGA GRADIVA

Podatke za raziskavo sem zbirala z metodo spraševanja, natančneje z metodo individualnega anketiranja. Stik pri spraševanju je bil neposreden, saj je bilo anketiranje individualno, v odnosu ena na ena (Mesec, 2009). Za individualno spraševanje sem se odločila, ker so uporabniki želeli, da izpolnjujem vprašalnik po njihovem nareku. Prav tako v odnosu ena na ena ni ostalih motečih dejavnikov, kar je v tem primeru pomembno, saj gre za anketirance z intelektualnimi ovirami, ki se lažje osredotočijo v mirnem okolju. Spraševanje je bilo standardizirano, saj sem merski instrument – vprašalnik pripravila vnaprej. Ta je zapisan v lahkem branju z namenom razumljivosti za uporabnike. Vprašalnik večinoma zajema zaprta vprašanja. Ta predvidevajo odgovore tipa »da«, »ne«. Pred izvedbo anketiranja sem zbrala pisna soglasja uporabnikov oziroma njihovih uradnih skrbnikov.

18 OBDELAVA GRADIVA

Podatke, pridobljene iz vprašalnikov, sem obdelala kvantitativno, in sicer tako, da sem najprej pregledala vse vprašalnike.

Analizo sem opravila na način ročnega seštevanja odgovorov. Število posameznih odgovorov pri posameznem vprašanju sem nato spremenila v odstotke. Dobljene rezultate sem tabelirala po posameznih vprašanjih iz vprašalnika. Štiri vprašanja odprtega tipa sem analizirala na kvalitativen način, odgovore sem besedno analizirala in opisala.

19 ANALIZA

19.1 OBISKUJEŠ VARSTVENO DELOVNI CENTER ZASAVJE?

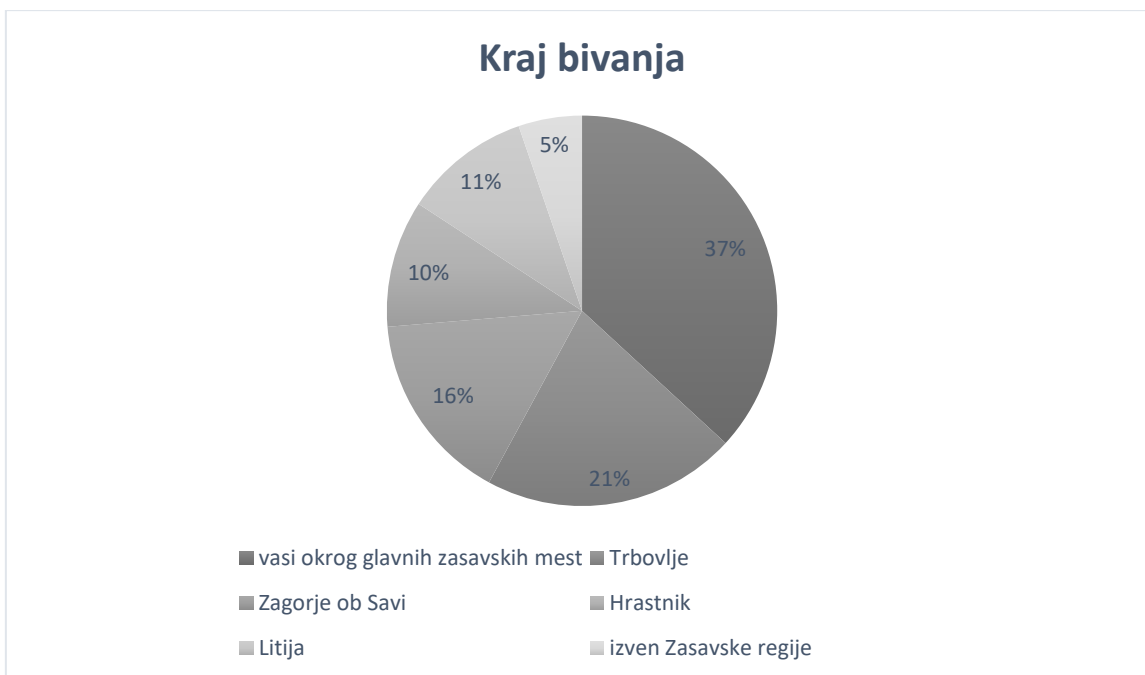
Vprašanje je zastavljeno zgolj kot kontrolno z namenom, da se preveri, ali so anketiranci vsi iz populacije uporabnikov, ki hodijo v dnevni enoti varstveno delovnega centra. Pri tem vprašanju je bilo pričakovano, da bodo vsi anketiranci obkrožili odgovor »da«. Predvideno se je potrdilo, saj sem pri tem vprašanju dobila devetnajstkrat odgovor »da«, kar predstavlja vseh 100 %, torej nihče ni odgovoril z »ne«.

Graf 1: Vključenost v VDC Zasavje

19.2 KRAJ BIVANJA

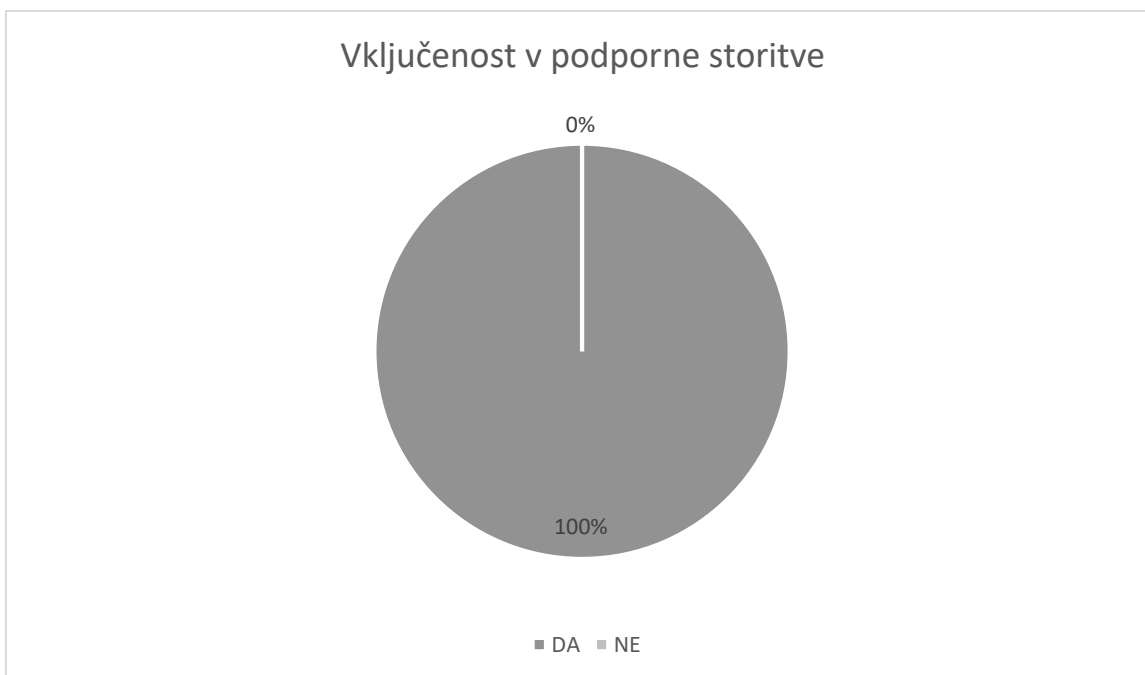
Največ vprašanih prihaja iz vasi okrog glavnih zasavskih občin, in sicer kar sedem, kar predstavlja 36,84 % vprašanih. Štirje vprašani (21,05 %) živijo v Trbovljah, trije v Zagorju ob Savi (15,78 %), dva sta iz Hrastnika (10,52 %) in dva iz Litije. En anketiranec (5,26 %) ne živi v Zasavju, vendar je uporabnik Varstveno delovnega centra Zasavje, Dnevne enote Litija. Uporabnik biva v Jevnici, ki ne spada več v zasavsko regijo.

Graf 2: Kraj bivanja

19.3 SI VKLJUČEN/-A V PODPORNE STORITVE?

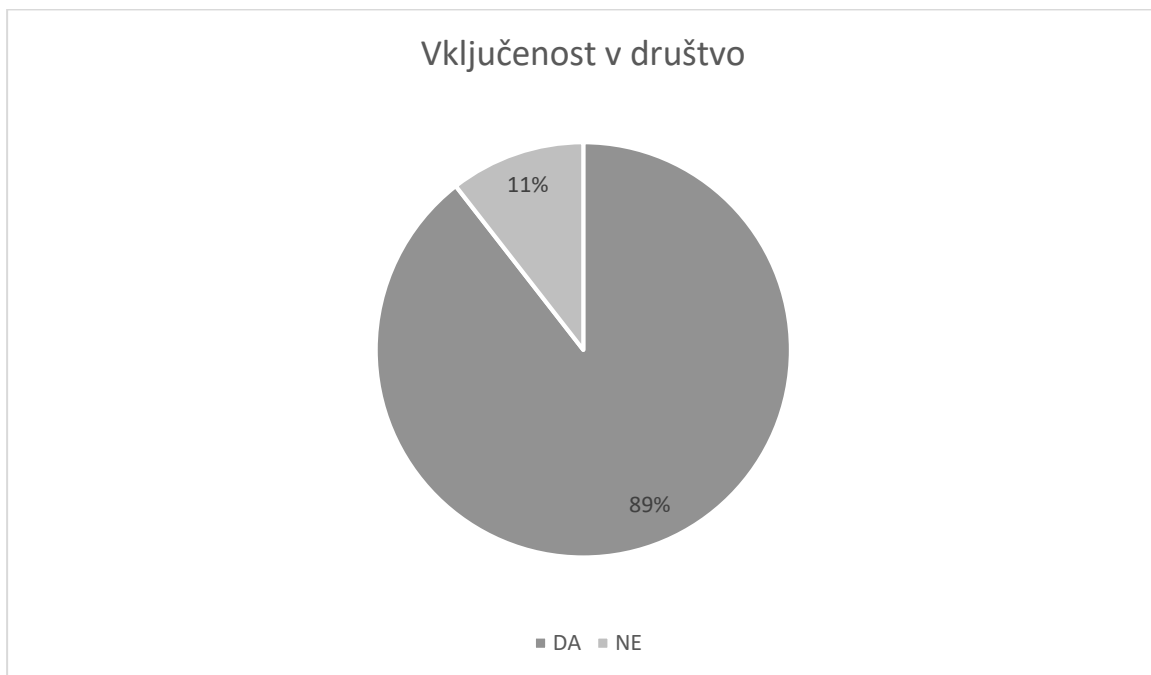
Vprašanje je kontrolno, zastavljeno z namenom preverbe, ali so vsi od vprašanih vključeni v podporne storitve. Tukaj je bilo predvideno, da bo vseh devetnajst anketiranih odgovorilo z »da«. To se je tudi potrdilo. Devetnajst vprašanih (100 %) je odgovorilo, da so vključeni v podporne storitve, nihče tega ni zanikal.

Graf 3: Vključenost v podporne storitve

19.4 ALI SI VKLJUČEN/-A V KATERO DRUŠTVO IZVEN VDC?

Pri tem vprašanju me je zanimalo, ali so uporabniki vključeni v društva izven organizacije varstveno delovnega centra. Večina, sedemnajst vprašanih, je odgovorila, da so vključeni tudi v društva izven VDC-ja. Dva vprašana nista vključena v nobeno društvo. Torej je 89,47 % vprašanih vključenih v društva izven VDC-ja, 10,53 % vprašanih pa ni vključenih v nobeno društvo.

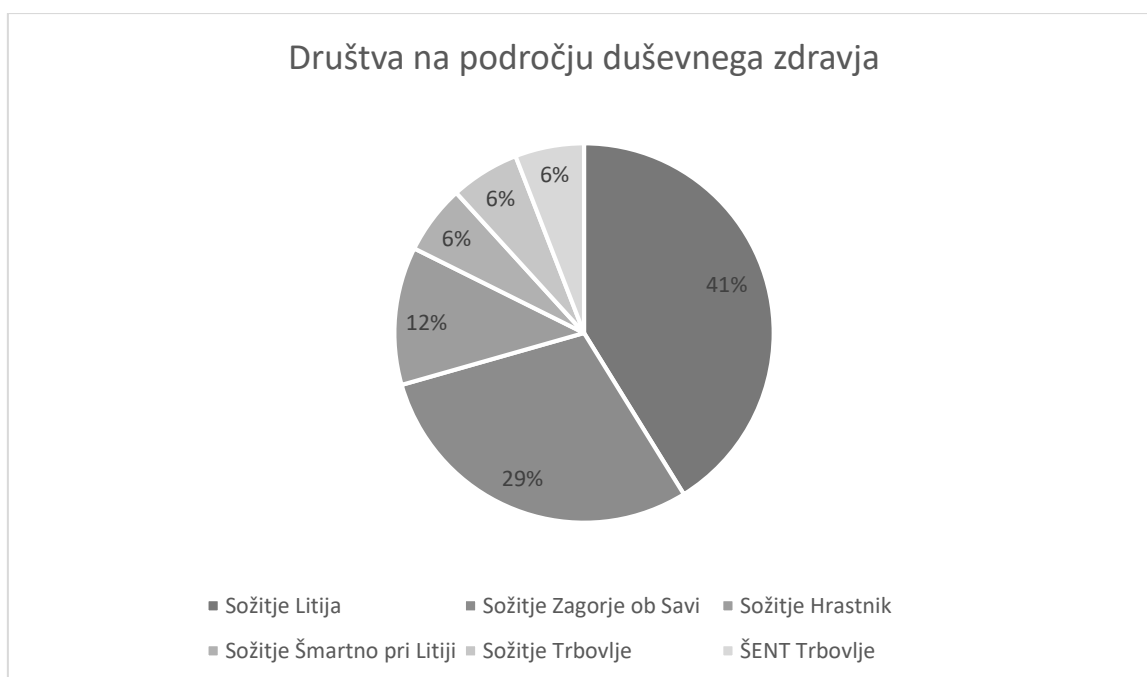

Graf 4: Vključenost v društvo

19.5 V KATERO DRUŠTVO?

Tukaj je šlo za odprto vprašanje, kjer so se pojavili odgovori dveh skupin. Na eni strani so uporabniki naštevili društva, ki delujejo na področju duševnega zdravja, torej so namenjena izključno uporabnikom s težavami v duševnem zdravju ali razvoju. Na drugi strani pa so uporabniki naštevili društva, ki so namenjena celotni skupnosti, torej društva, ki niso specifično namenjena ljudem s težavami v duševnem zdravju ali razvoju. Če najprej opišem društva, ki delujejo na področju duševnega zdravja in razvoja, se je v vprašalnikih sedemkrat (41,17 %) pojavil odgovor, da uporabniki obiskujejo društvo Sožitje Litija, pet (29,41 %) uporabnikov je vključenih v društvo Sožitje Zagorje ob Savi, dva (11,76 %) v Sožitje Hrastnik, en (5,88 %) uporabnik v Sožitje Šmartno pri Litiji in en (5,88 %) uporabnik v Sožitje Trbovlje. Na tem področju en (5,88 %) uporabnik obiskuje tudi Šent Trbovlje. Pojavila sta se še dva odgovora znotraj skupine društev, ki delujejo na področju duševnega zdravja in razvoja, in sicer enkrat društvo Mali princ in enkrat društvo Sonček Ljubljana. Ti dve društvi ne delujeta na področju Zasavja. V skupini društev, ki jih obiskujejo uporabniki

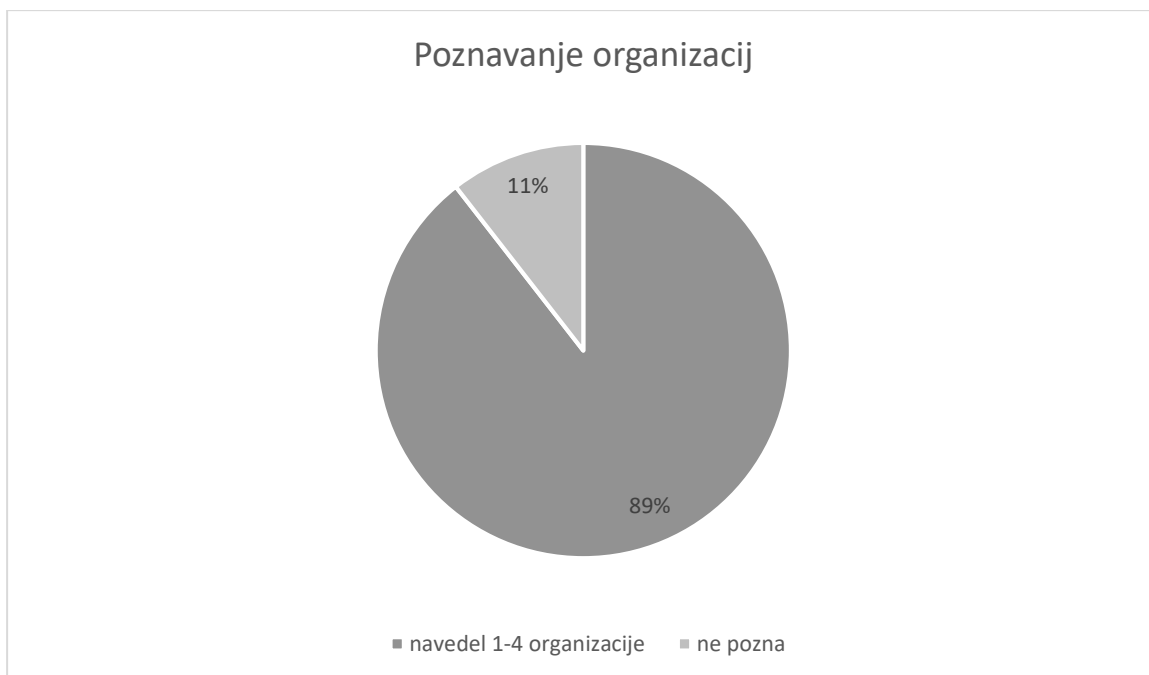
in niso namenjena izključno uporabnikom s težavami v duševnem zdravju ali razvoju, so anketiranci navedli tri društva. Dva sta zapisala, da obiskujeta Mladinski center Zagorje ob Savi, en anketiranec pa je navedel, da obiskuje Športno društvo Sava in Športno društvo Polšnik. Tako so le trije anketiranci navedli, da se vključujejo v društva, ki so namenjena celotni skupnosti in ne ciljno populaciji, ki se sooča s težavami v duševnem zdravju ali razvoju. Torej od 17 vprašanih (89,47 %), ki so potrdili, da obiskujejo društva izven VDC-ja, le trije obiskujejo tudi društva, ki ne delujejo na področju duševnega zdravja ali razvoja. To pomeni, da se v širšo skupnost vključuje le 17,65 % vseh, ki so vključeni v društva izven VDC-ja. Od vseh vprašanih, torej od 19 anketirancev, to znaša le 15,79 %.

Graf 5: Društva na področju duševnega zdravja

19.6 NAŠTEJ ORGANIZACIJE, KI DELUJEJO NA PODROČJU DUŠEVNEGA ZDRAVJA IN RAZVOJA V KRAJU, OD KODER PRIHAJAŠ.

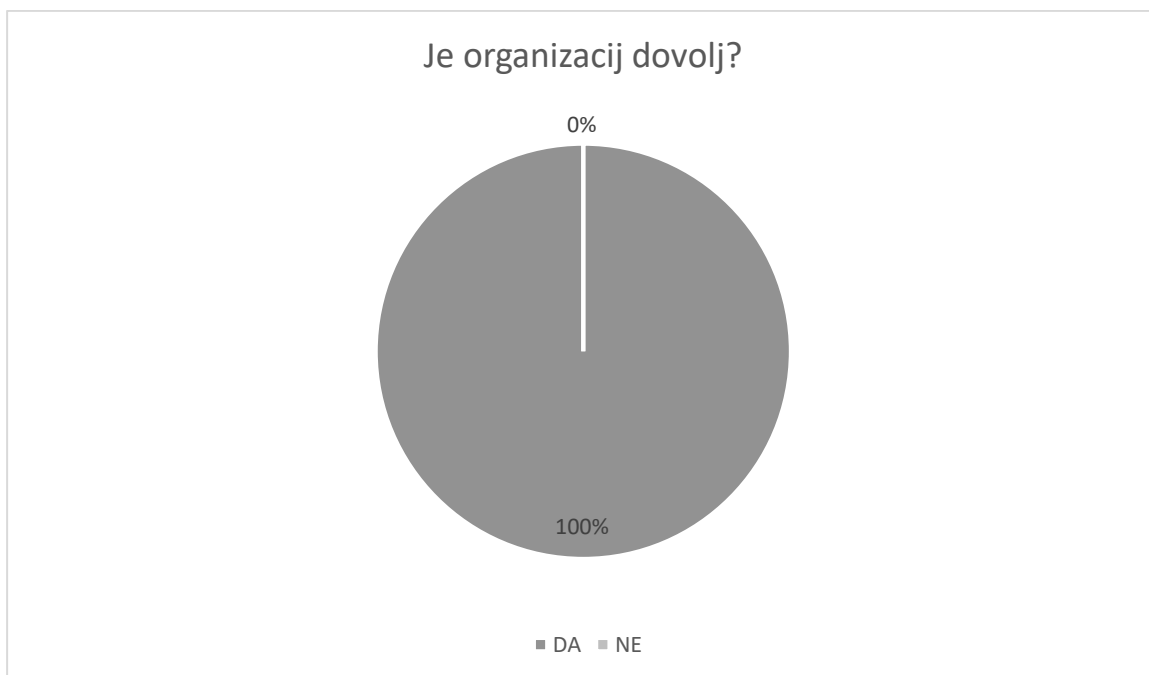
Šestnajstkrat (94,11 %) je bilo navedeno društvo Sožitje, enajstkrat (64,7 %) društvo Želva, petkrat (29,41 %) društvo Šent, dvakrat (11,76 %) Ozara. Dva uporabnika sta zapisala, da takšnih organizacij ne poznata. Pri tem vprašanju sta se pojavila dva irelevantna odgovora, in sicer društvo Prva liga in društvo Sonček, ki ne delujeta na področju zasavske regije. 10,53% vprašanih torej organizacij, ki so namenjene podpori osebam s težavam v duševnem zdravju in razvoju, sploh ne pozna. Sedemnajst uporabnikov (89,47 %) pozna organizacije, ki delujejo na področju duševnega zdravja.

Graf 6: Poznavanje organizacij

19.7 JE TEH ORGANIZACIJ DOVOLJ?

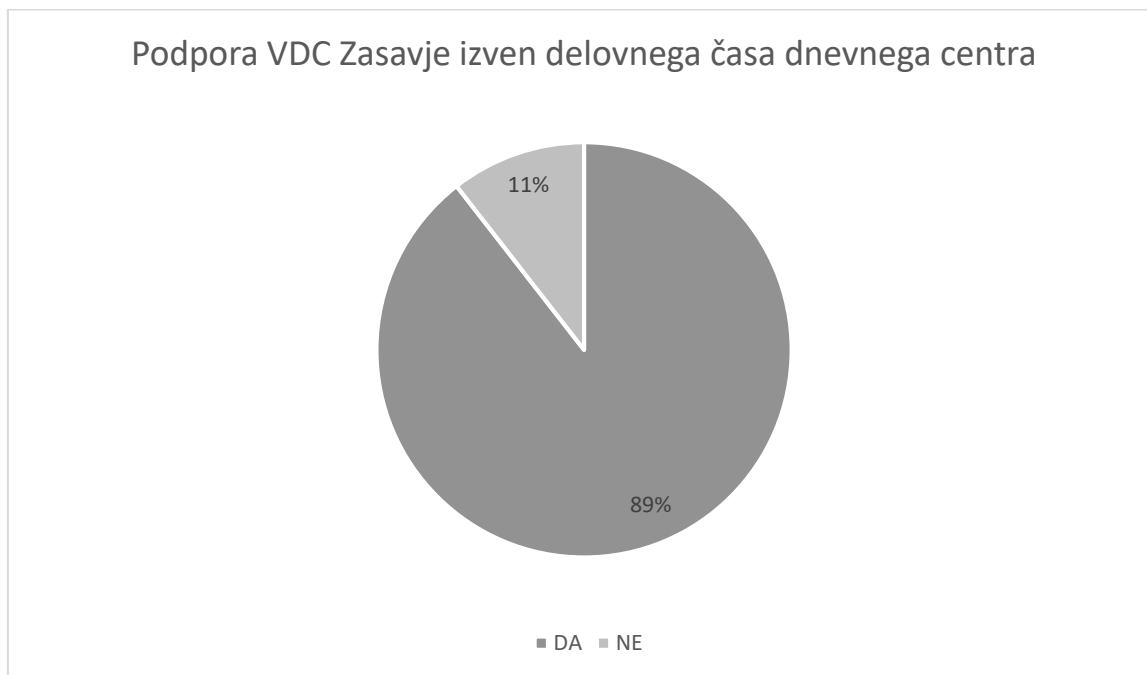
Vseh devetnajst anketirancev je odgovorilo, da je organizacij, ki delujejo na področju duševnega zdravja in razvoja, dovolj. Torej 100 % vprašanih trdi, da je mreža organizacij, ki so namenjene izključno populaciji uporabnikov s težavami v duševnem zdravju in razvoju, dovolj.

Graf 7: Je organizacij dovolj?

19.8 PODPORA VDC ZASAVJE IZVEN DELOVNEGA ČASA DNEVNEGA CENTRA

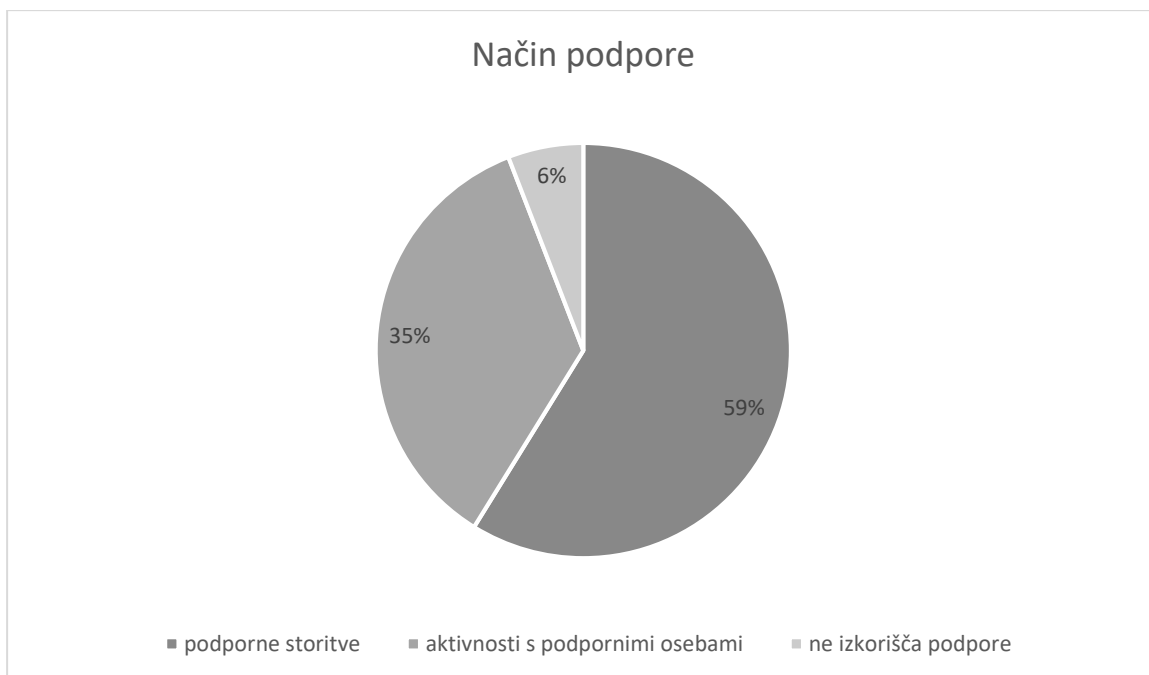
Sedemnajst vprašanih, torej 89,47 % anketirancev, je odgovorilo, da jim VDC Zasavje nudi podporo tudi, ko uporabniki niso fizično znotraj delavnic dnevnega centra, torej tudi popoldan, ponoči. Dva od devetnajstih vprašanih, torej 10,53 %, sta obkrožila odgovor »ne«, torej menita, da jim VDC Zasavje ne nudi podpore izven delavnic dnevnega centa.

Graf 8: Podpora VDC Zasavje izven delovnega časa dnevnega centra

19.9 ČE SI NA 8. VPRAŠANJE ODGOVORIL/-A, DA TI VDC NUDI PODPORO TUDI IZVEN DELOVNEGA ČASA, OPIŠI KAKO.

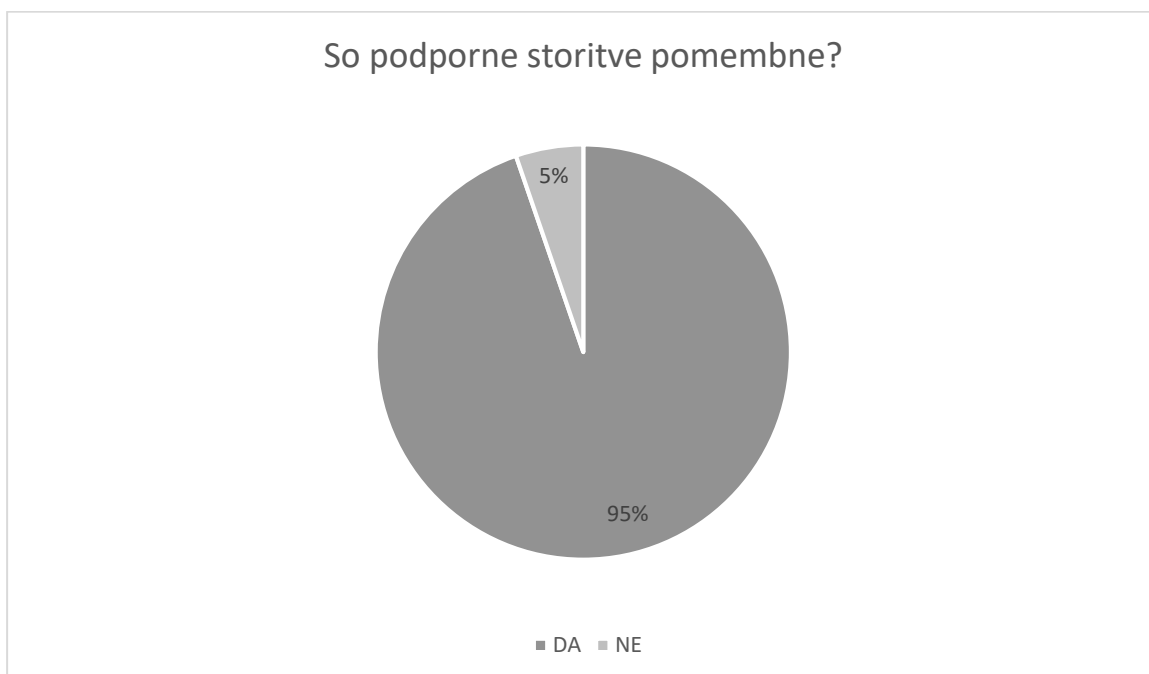
Desetkrat se je pojavil odgovor, da VDC Zasavje nudi podporo v obliki podpornih storitev, kar predstavlja 58,82 % tistih, ki se strinjajo, da je podpora VDC-ja na voljo tudi izven njegovega delovnega časa. Ostalih šest (35,29 %) uporabnikov je naštevalo dejavnosti, ki jih počnejo v popoldanskem času skupaj s podpornimi osebami VDC-ja. Navajali so aktivnosti, kot so spremstvo na sprehodu in v trgovino, pogovor, spremstvo na letovanju in v projektu Potovanje za znanje, organiziranje delavnic in predavanj, pomoč pri kuhanju, pomoč pri pospravljanju, učenju ter upravljanju z denarjem, skupno preživljanje časa ob kavi v lokalu, obisk frizerja in obisk društva. Vsa ta opravila so se v odgovorih pojavila večkrat, vendar se jih ne zdi smiselno razčlenjevati, saj spadajo v sklop podpornih storitev. Enkrat (5,88 %) se je pojavil odgovor, da je VDC uporabniku na voljo, vendar uporabnik ne želi te podpore, zato se je tudi ne poslužuje.

Graf 9: Način podpore

19. 10 MENIŠ, DA SO PODPORNE STORITVE POMEMBNE?

Osemnajst vprašanih je na to vprašanje odgovorilo z »da«, kar pomeni, da se 94,74 % vprašanih strinja, da so podporne storitve zanje pomembne. Eden izmed anketirancev se s tem ne strinja, zato je pri tem vprašanju odgovoril z »ne«, kar predstavlja 5,26 % vprašanih.

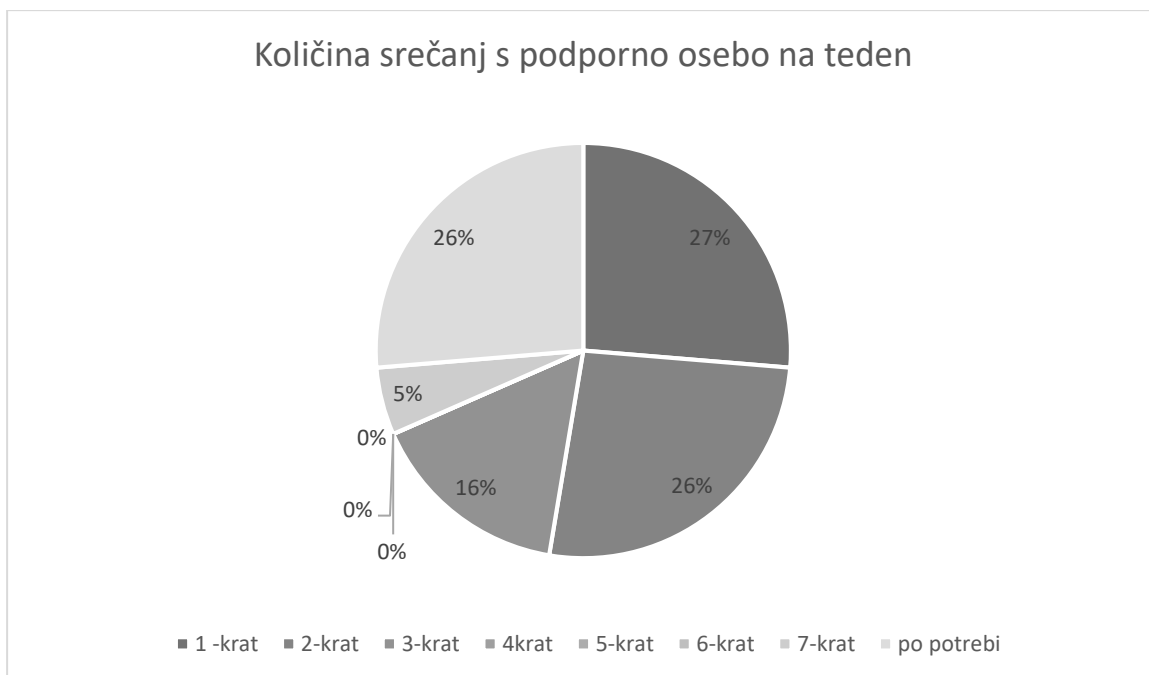

Graf 10: So podporne storitve pomembne?

19. 11 KOLIKOKRAT NA TEDEN SE DOBIŠ S SVOJO PODPORNO OSEBO?

Pet vprašanih je na številčni lestvici od 1 do 7 obkrožilo, da se s svojo podporno osebo dobi enkrat na teden. Prav tako je pet vprašanih obkrožilo, da se s podporno osebo dobijo dvakrat

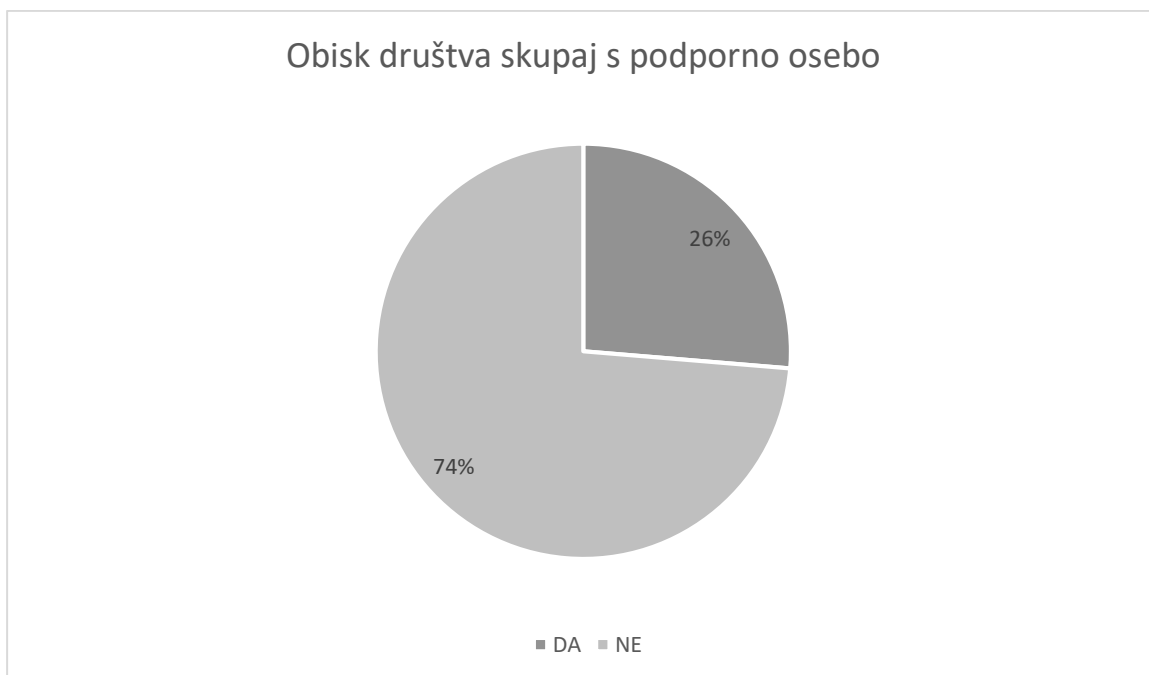
na teden. Trije anketiranci se s svojo podporno osebo srečujejo trikrat tedensko, eden pa se celo vsakodnevno. Pojavilo se je tudi pet dodatnih odgovorov, da se s svojo podporno osebo uporabniki dobivajo le po potrebi, kar je bilo tudi ustno podprto z argumentom, da se z njo dogovorijo le, kadar potrebujejo spremstvo na različne dogodke, kot so recimo letovanje, obisk društva ali kakšen izlet, kar pa se ne dogaja tedensko, zato ne morejo opredeliti, kolikokrat na teden se dobijo s svojo podporno osebo. Pri izračunu povprečja, torej kolikokrat tedensko se v povprečju uporabniki podpornih storitev srečujejo s podpornimi osebami, so upoštevani le številčni odgovori, torej odgovori 14 uporabnikov, ki so obkrožili število na številski lestvici. Izračun kaže, da se v povprečju štirinajst uporabnikov srečuje s svojimi podpornimi osebami 2,21-krat tedensko. Če zaokrožim, se srečujejo v povprečju dvakrat na teden. Mediana odgovorov predstavlja vrednost spremenljivke, od katere ima točno polovica enot nižjo vrednost in točno druga polovica večjo vrednost. V tem primeru mediano prav tako predstavlja število dve. Pri izračunu modusa gre za podatek, ki se pri odgovorih pojavi največkrat. Pri tem vprašanju sta se petkrat pojavila odgovora 1-krat tedensko in 2-krat tedensko, kar pomeni, da sta modusa dva. Prvi modus je ta, da se uporabniki največkrat s svojimi podpornimi osebami srečajo enkrat na teden, drugi modus pa je, da se uporabniki največkrat s svojimi podpornimi osebami srečajo dvakrat na teden. Procentualno gledano, se od 19 vprašanih uporabnikov podpornih storitev 26,32 % s svojimi podpornimi osebami srečuje enkrat tedensko, prav tako 26,32 % dvakrat tedensko. Trikrat tedensko se s svojimi podpornimi osebami srečuje 15,7 %, 5,26 % uporabnikov pa se jih vsakodnevno, torej sedemkrat tedensko dobiva s svojo podporno osebo. 26,32 % je bilo neveljavnih odgovorov, saj anketiranci niso obkrožili števila na številčni lestvici, temveč so zraven dopisali in ustno pojasnili, da se podpornih oseb poslužujejo zgolj po potrebi, večinoma za spremstvo na izletih, letovanjih, ipd.

Graf 11: Količina srečanj s podporno osebo na teden

19.12 ALI OBISKUJEŠ KATERO DRUŠTVO SKUPAJ S SVOJO PODPORNO OSEBO?

Pet anketirancev je odgovorilo, da obiskujejo društva skupaj s svojo podporno osebo, kar predstavlja 26,32 % vprašanih. Štirinajst anketirancev je obkrožilo odgovor »ne«, kar pomeni, da 73,68 % vprašanih ne obiskuje društva skupaj s svojo podporno osebo.

Graf 12: Obisk društva skupaj s podporno osebo

19.13 ČE SI NA 12. VPRAŠANJE ODGOVORIL/A Z »DA«, NAPIŠI, KATERO DRUŠTVO OBISKUJEŠ SKUPAJ S SVOJO PODPORNNO OSEBO.

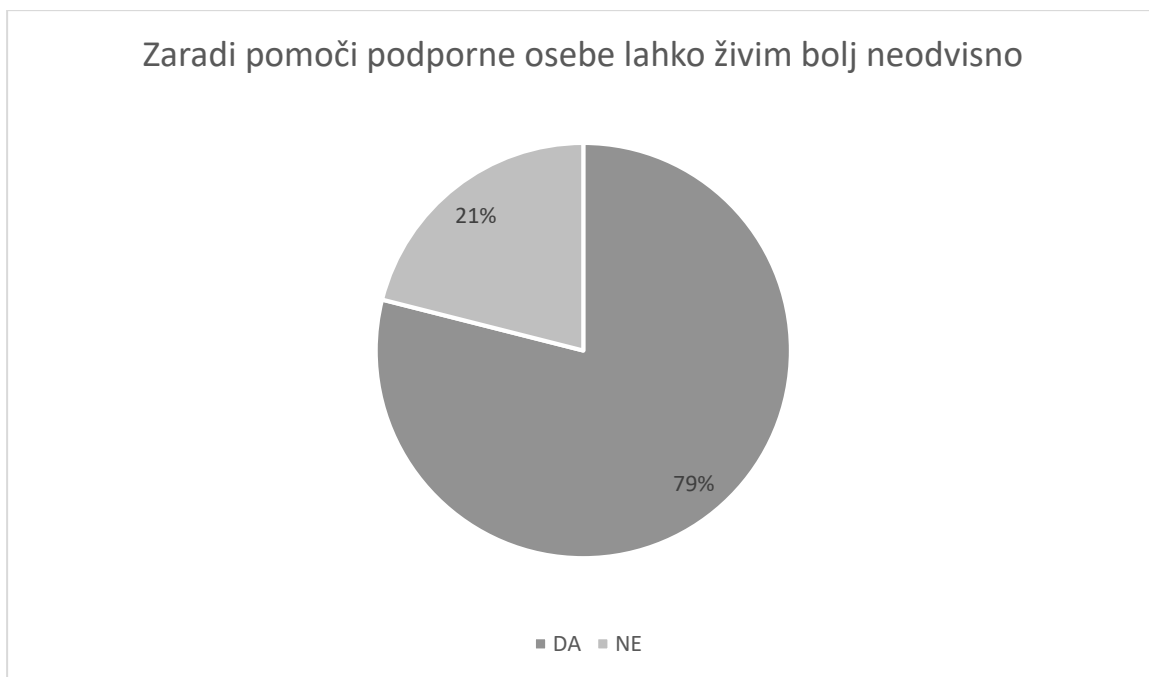
Pet vprašanih je pri prejšnjem vprašanju odgovorilo, da društvo obiskujejo skupaj s svojimi podpornimi osebami. Od tega dve osebi obiskujeta skupaj s svojo podporno osebo društvo Sožitje Litija, dve društvo Sožitje Hrastnik in ena društvo Sožitje Šmartno pri Litiji. Sožitje Litija obiskuje 40 % tistih, ki društvo obiščejo skupaj s svojo podporno osebo. Prav tako jih 40 % obiskuje Sožitje Hrastnik, 20 % pa se skupaj s svojo podporno osebo udeležuje v društvu Sožitje Šmartno pri Litiji.

Graf 13: Društvo, ki ga uporabniki obiščejo skupaj s svojo podporno osebo

19.14 MENIŠ, DA ZARADI POMOČI PODPORNE OSEBE LAHKO ŽIVIŠ BOLJ NEODVISNO?

Petnajst anketirancev je odgovorilo, da menijo, da zaradi pomoči podporne osebe lahko živijo bolj neodvisno. Teh petnajst vprašanih predstavlja 78,95% vseh anketiranih. Štirje vprašani so mnenja, da zaradi pomoči podporne osebe ne živijo bolj neodvisno. Ti predstavljajo 21,05 % vseh.

Graf 14: Zaradi pomoči podporne osebe lahko živim bolj neodvisno

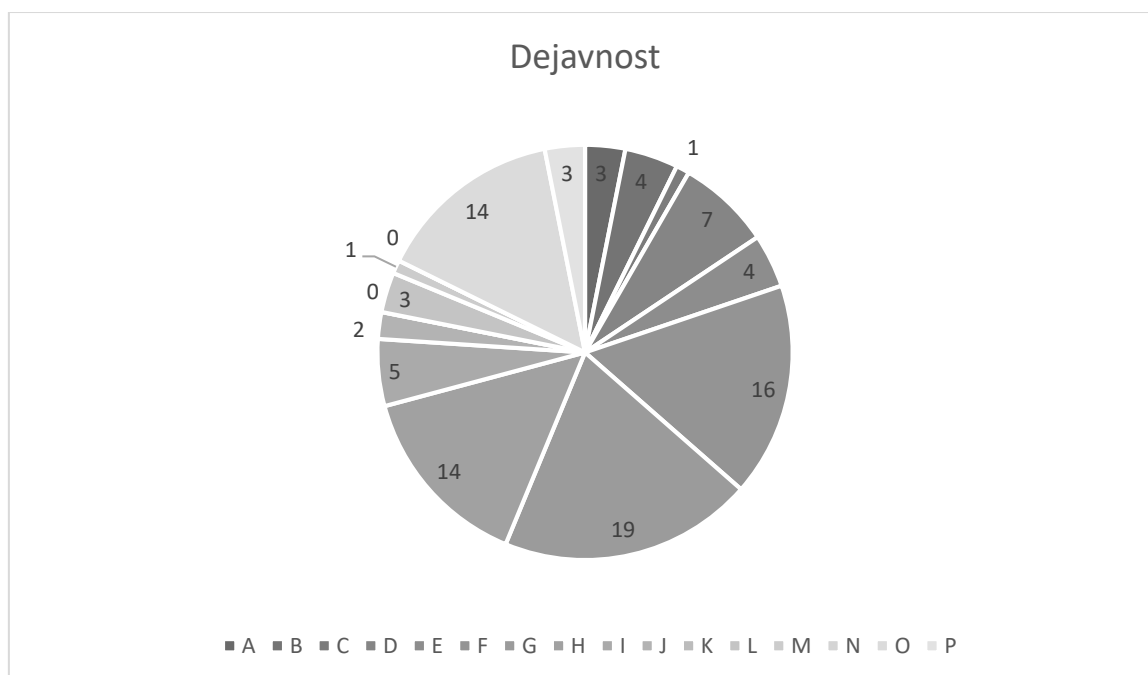
19. 15 PRI KATERIH OPRAVILIH TI PODPORNA OSEBA POMAGA?

Pri tem vprašanju se je pojavilo precej različnih odgovorov, in sicer trikrat pomoč pri nakupih v trgovini, dvakrat se je pojavil odgovor, da je podpora oseba na voljo za pogovor, dvakrat za pomoč pri upravljanju z denarjem, enkrat za učenje ure in enkrat za spremstvo na letovanju. V sklopu pomoči podporne osebe v obliki spremstva se je dvakrat pojavil odgovor, da gre podpora oseba zraven v spremstvo k zdravniku in enkrat k zobozdravniku. Dvakrat se je pojavil odgovor, da gre podpora oseba zraven na izlet, enkrat, da se uporabnik s podpora osebo dobi na kavi, kar štirikrat pa, da gre podpora oseba zraven na sprehod. En anketiranec je zapisal, da gre ob spremstvu podporne osebe lahko sam ven, kar je naknadno ustno objasnil, in sicer da gre lahko sam brez staršev le, če je z njim podpora oseba. En anketiranec je zapisal, da mu podpora oseba nudi prevoz s treninga domov in da ga spremlja tudi na plesne vaje. Pojavili so se trije odgovori, ki jih povezujem v sklop pomoči pri hišnih opravilih. Dvakrat se je pojavil odgovor, da podpora oseba pomaga pri kuhanju in enkrat, da pomaga pri pospravljanju. Dva anketiranca sta zapisala pomemben faktor, ki pripomore k vključevanju uporabnikov v širše lokalno okolje s pomočjo podporne osebe. Eden od njiju je zapisal, da skupaj s podpora osebo hodi na obiske, drugi pa, da s pomočjo podporne osebe spozna nove prijatelje. Eden izmed vprašanih je zapisal, da mu podpora oseba zaenkrat še ne pomaga, eden pa je to vprašanje pustil celo brez odgovora. Odstotki pojavljanja določenih odgovorov pri tem vprašanju niso pomembni, saj gre le za vprašanje,

ob katerem uporabniki razmišljajo o dejavnostih, ki jih počnejo skupaj s svojo podporno osebo, pri naslednjem vprašanju pa natančneje opredelijo te dejavnosti.

19.16 PODPORNE OSEBE SO IZVEN DELOVNEGA ČASA VDC-JA ZASAVJE NA VOLJO ZA PODORO PRI RAZLIČNIH DEJAVNOSTIH. KATERE DEJAVNOSTI OPRAVLJAŠ Z NJIHOVO POMOČJO?

Vseh devetnajst anketirancev je obkrožilo odgovor G, torej »kava v lokal«. Šestnajst vprašanih, kar predstavlja 84,21 %, je obkrožilo odgovor F, torej, da skupaj s podporno osebo hodijo na izlete. Štirinajstkrat sta bila obkrožena odgovora H (sprehod) in O (obisk dogodkov), kar znaša 73,68 % vseh vprašanih. Sedem vprašanih, torej 36,84 %, je obkrožilo odgovor D, ki navaja nakup v trgovini s hrano. Pet anketirancev (26,32 %) je obkrožilo odgovor I, ki navaja obisk društva. Štirje so obkrožili odgovor B (pregled pri zdravniku), prav tako tudi odgovor E (nakup oblačil in obutve). To predstavlja 21,05 % vprašanih. Trikrat so vprašani obkrožili odgovora A (pregled pri zobozdravniku) in L (pomivanje posode), kar znaša 15,79 %. Prav tako je 15,79 % vprašanih – torej trije, obkrožilo odgovor P, ki dopušča, da vprašani sami navedejo dejavnosti, ki jih počnejo s svojo podporno osebo. Tukaj se je dvakrat pojavil odgovor, da podporne osebe pomagajo pri rokovanju z denarjem, enkrat pa je bilo zapisano, da podporna oseba uporabniku pomaga pri kuhanju. Dva anketiranca sta obkrožila odgovor J, ki predstavlja udeležbo podporne osebe na treningu uporabnika. Torej treningov se skupaj s svojo podporno osebo udeležuje 10,53 % vprašanih. Eden od anketirancev (5,26 %) je obkrožil odgovor M (pospravljanje stanovanja), odgovorov K (kolesarjenje) in N (plačilo položnic) pa ni obkrožil nihče od vprašanih (0 %).

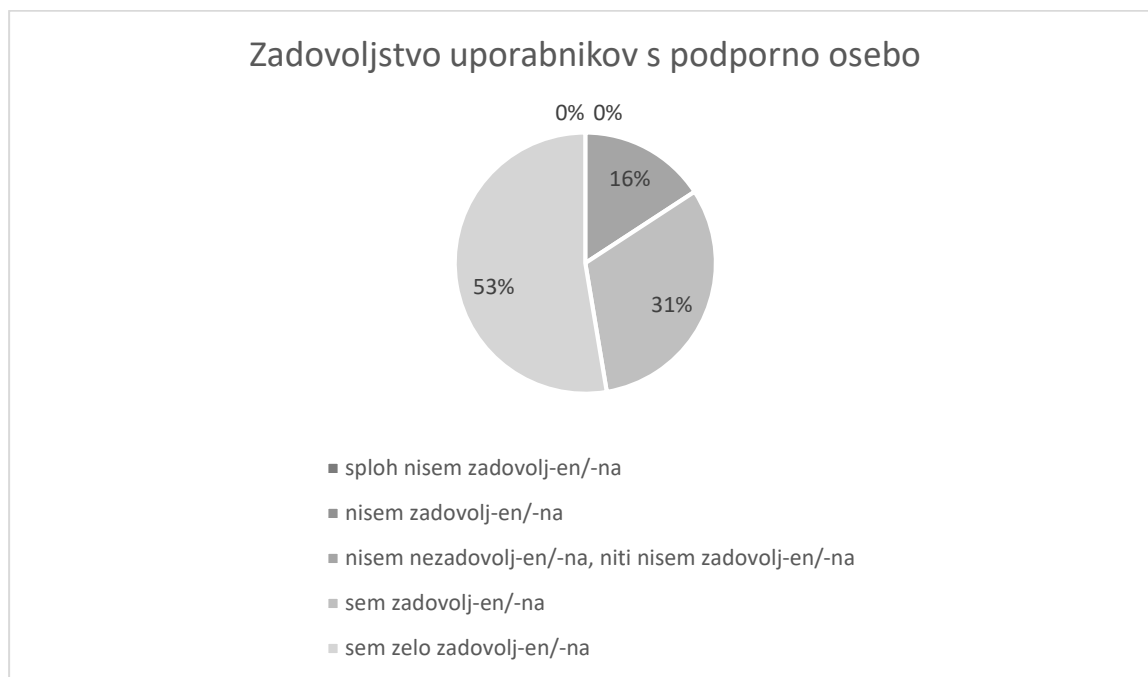

Graf 15: Dejavnost

19.17 KAKO SI ZADOVOLJ-EN/-NA S SVOJO PODPORNNO OSEBO?

Pri tem vprašanju so uporabniki obkrožili obraz, ki predstavlja zadovoljstvo z njihovo podporno osebo. Vsak obraz je prikazoval stopnjo zadovoljstva. Deset vprašanih je obkrožilo obraz, ki predstavlja, da so zelo zadovoljni s svojo podporno osebo. Torej je zelo zadovoljnih uporabnikov 52,63 %. Šest jih je obkrožilo, da so zadovoljni s svojo podporno osebo. To znaša 31,58 % vseh vprašanih. Trije, kar znaša 15,79 % vprašanih, pa niso niti nezadovoljni, niti zadovoljni s svojo podporno osebo. Nihče ni obkrožil obrazov, ki predstavljata, da uporabniki niso zadovoljni in da sploh niso zadovoljni s svojo podporno osebo.

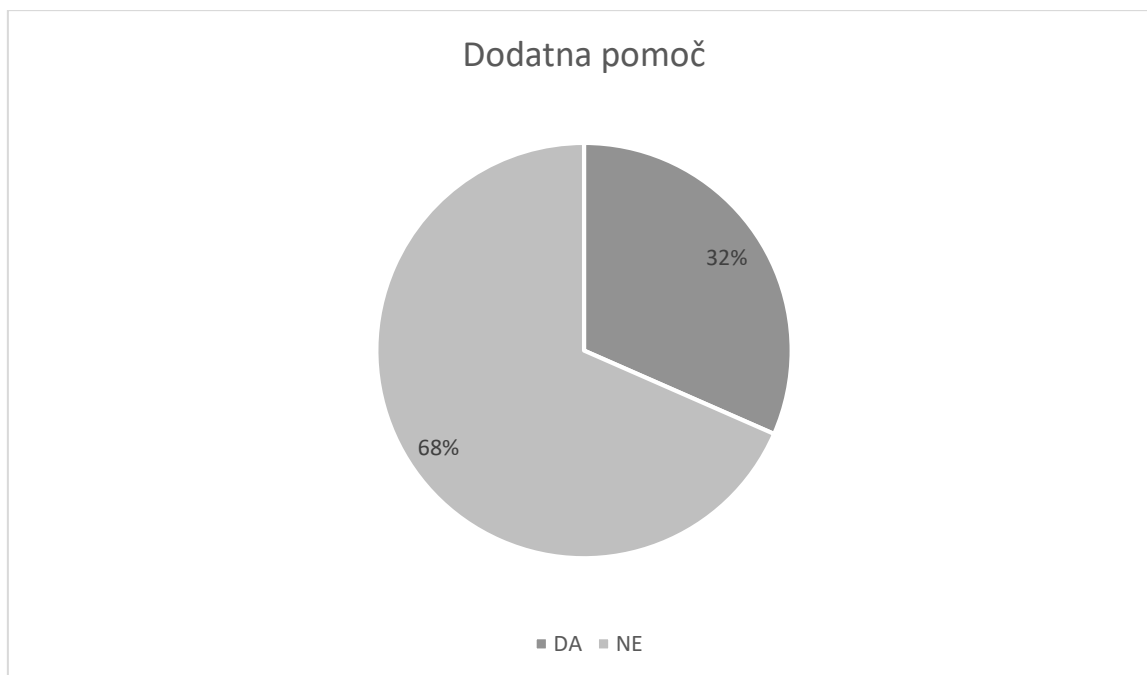
Če besedne opise zadovoljstva pretvorim v številčne ocene od 1 do 5, pri čemer bi 1 pomenilo, da uporabnik sploh ni zadovoljen, 2 – ni zadovoljen, 3 – niti ni zadovoljen niti ni nezadovoljen, 4 – je zadovoljen in 5 – zelo je zadovoljen, je povprečje odgovorov ocena zadovoljstva 4,37. Modus je ocena 5, saj se pojavi največkrat. Mediana, torej središčna vrednost, pa znaša prav tako oceno 5.

Graf 16: Zadovoljstvo uporabnikov s podporno osebo

19.18 BI K PODPORNIM STORITVAM DODAL/-A ŠE KAJ, DA BI BIL/-A BOLJ NEODVIS-EN/-NA?

Trinajst vprašanih je odgovorilo, da ne bi k podpornim storitvam dodali ničesar. Torej ničesar dodatno ne potrebuje 68,42 % vseh vprašanih uporabnikov. Šest vprašanih (31,58 %) bi potrebovalo od podpornih storitev še več, da bi bili bolj neodvisni.

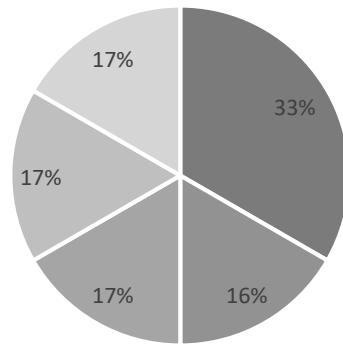

Graf 17: Dodatna pomoč

19.19 ČE SI NA 18. VPRAŠANJE ODGOVORIL/-A Z »DA«, NAPIŠI, KAJ BI DODAL/-A.

Dva od šestih vprašanih (33,33 %), ki so pri prejšnjem vprašanju odgovorili, da bi od podpornih storitev potrebovali tudi dodatno podporo za večjo neodvisnost, sta napisala, da bi potrebovala od podporne osebe to, da bi bila na voljo vsako popoldne. Eden (16,67 %) od anketirancev je odgovoril, da bi od svoje podporne osebe potreboval »pomoč na daljavo«, kar pomeni, da bi ga lahko podporni oseba preko telefonskega klica usmerila in ga podprla, ko bi to potreboval. Eden (16,67 %) od vprašanih je napisal, da bi potreboval spremstvo na javnem prevozu in ogled za mesta. Eden (16,67 %) od uporabnikov si želi, da bi skupaj s svojo podporno osebo lahko kam šel in da bi mu lahko pomagala pri upravljanju z denarjem. Eden (16,67 %) od vprašanih pa je navedel, da si želi, da bi šla podporni oseba z njim v kino in na bazen, saj tja ne zmora iti sama.

Dodatne želje

- razpoložljivost podporne osebe vsako popoldne
- pomoč na daljavo
- spremljavo na javnem prevozu in ogled mesta
- izleti in pomoč z denarjem
- obisk kina in bazena

Graf 18: Dodatne želje

20 RAZPRAVA

V začetku razprave bi rada poudarila, da v socialnem delu strmimo h konceptu dezinstitutionalizacije in v okviru tega želimo uporabnike opolnomočiti in jim omogočiti čim bolj neodvisno življenje. Biti samostojen in neodvisen sta dva različna pojma, ki jih laiki velikokrat enačijo. Osebe s težavami v duševnem razvoju ali s težavami v duševnem zdravju skoraj nikoli ne morejo biti popolnoma samostojne, vendar pa so lahko ob podpori na različnih področjih neodvisne. S pomočjo številnih storitev, kot so na primer različne organizacije, društva, zavodi in ostale organizirane pomoči, osebe z intelektualnimi ovirami in s težavami v duševnem zdravju lahko živijo izven totalnih institucij, v svojem lokalnem okolju. Koncept neodvisnega življenja uporabnikov povezujem s teoretično razlago avtorjev Rafaelič in Flaker (2021), ki koncept neodvisnega življenja oziroma samostojnega življenja povežeta s ciljem dezinstitutionalizacije. Besedni zvezi neodvisno življenje in samostojno življenje avtorja uporabljata kot sinonima, ju pomensko ovrednotita kot enakovredna, vendar z majhno razliko v obsegu in poudarku. Samostojno življenje po njunih besedah obsega več vidikov svobodnega odločanja in samostojnega ravnanja, neodvisno življenje pa bolj poudari emancipacijo, ki je prvi pogoj samostojnosti. Rafaelič in Flaker (2021) navajata, da neodvisno življenje, glede na definicijo uporabniških gibanj, ne pomeni tega, da človek naredi vse sam, temveč da živi življenje, v katerem lahko sam sprejema odločitve, seveda ob ustrezni podpori. Neodvisno življenje se nanaša na sposobnost uporabnikov, da izbirajo in odločajo o tem, s kom in kje bi radi živeli, ter o tem, kako bodo svoje vsakdanje življenje organizirali. (Rafaelič in Flaker, 2021)

Pri anketiranju uporabnikov Varstveno delovnega centra Zasavje, ki so vključeni v podporne storitve, sem se sprva osredotočila na poznavanje društev in organizacij, ki so namenjene populaciji uporabnikov z intelektualnimi ovirami in s težavami v duševnem zdravju. V njihovem lokalnem okolju deluje mreža organizacij, ki tej ciljni populaciji nudi podporo na različnih področjih. Šestnajst uporabnikov od devetnajstih je zapisalo, da so vključeni v društvo Sožitje, ki je eno najaktivnejših društev na področju duševnega zdravja in razvoja v lokalni skupnosti Zasavja. Društvo pogosto sodeluje z Varstveno delovnim centrom Zasavje, zato je tudi najbolj prepoznavno med uporabniki. Sicer ti poznajo tudi Šent, Ozaro in Društvo invalidov Želva, vendar po večini vanje niso vključeni. Mreža organizacij v lokalni skupnosti je ustvarjena, vendar je uporabniki ne uporabljajo za namen bolj neodvisnega življenja v lokalni skupnosti. S tem potrjujem svojo prvo hipotezo, da vsaj 80 % uporabnikov pozna vsaj eno od štirih organizacij, ki zagotavljajo podporo in pomoč v skupnosti na

področju duševnega zdravja. 89,47 % vprašanih je znalo navesti vsaj eno od štirih društev, ki delujejo na področju duševnega zdravja na območju zasavske regije. To, da uporabniki te mreže ne izkoristijo v polnem obsegu, je po mojem mnenju posledica slabe promocije organizacij in slabe spodbude uporabnikom, naj se vanje vključijo.

V nadaljevanju sem uporabnike spraševala o podpori, ki jo omogoča Varstveno delovni center Zasavje v obliki podpornih storitev. Glavno vprašanje, ki se tudi navezuje na mojo hipotezo, je bilo, ali uporabniki menijo, da lahko zaradi pomoči podporne osebe živijo bolj neodvisno. Moja hipoteza je bila, da vsaj 70 % uporabnikov meni, da sistem podpornih oseb ne omogoča bolj neodvisnega življenja uporabnikov s težavami v duševnem razvoju in v duševnem zdravju. Hipotezo zavračam, saj se je skozi anketiranje izkazalo, da večina uporabnikov meni, da lahko zaradi pomoči podporne osebe lahko živi bolj neodvisno. Kar 78,95 % vprašanih je mnenja, da zaradi svoje podporne osebe lahko živi bolj neodvisno. To se je po večini potrdilo tudi s predzadnjim vprašanjem, ko sem uporabnike spraševala o tem, ali bi potrebovali še kaj več od podpornih oseb, da bi lahko živeli bolj neodvisno. Trinajst vprašanih, kar predstavlja 68,42 %, je odgovorilo, da ne potrebujejo dodatne ponudbe podpornih oseb, šest pa jih je navedlo, da si želijo, da bi k podpornim storitvam dodali še kaj, da bi lahko živeli bolj neodvisno. Tu se mi je zdel najpomembnejši podatek ta, da bi potrebovali, da bi bile podporne osebe na voljo vsak dan izven delovnega časa Varstveno delovnega centra Zasavje. To se mi zdi pomemben podatek za samo organizacijo podpornih storitev, saj so te namenjene uporabnikom, ki nimajo osebne asistence in bi potrebovali podporo na različnih področjih življenja. Ker gre pri sistemu podpornih storitev za izvajalce, ki to počnejo ob svoji redni službi ali v svojem prostem času, je težko zagotoviti, da bi bili vsak dan na voljo svojim uporabnikom. Menim, da bi se dalo celoten sistem izboljšati na način, da bi se ustvarila tabela podpornih oseb in časovnica, kdaj so le-te na voljo. Tako bi lahko zajeli večji časovni obseg, ko je nekdo na voljo. Zavedam se, da teh oseb, ki bi bile pripravljene redno izvajati podporne storitve, ni dovolj, vendar menim, da bi se z večjo promocijo in morda višjo finančno stimulacijo dalo pritegniti več oseb za izvajanje podpornih storitev. Problematično se mi zdi tudi to, da je v Zasavju še vedno velika stigma ljudi z intelektualnimi ovirami ali s težavami v duševnem zdravju, saj gre za majhno in staro okolje, kjer prebivalstvo ni odprto glede drugačnosti.

Moja tretja hipoteza je bila, da vsaj 85 % vprašanih uporabnikov meni, da organizacija Varstveno delovni center Zasavje omogoča podporo pri neodvisnem življenju tudi izven

institucije. To hipotezo potrdim, saj sem preko vprašalnikov pridobila informacije, kako VDC Zasavje omogoča podporo uporabnikom tudi v njihovi lokalni skupnosti. Najpogosteje je šlo bolj za storitve v obliki druženja in spremstva na izlete, kavico, pogosto pa so se pojavljali tudi zapisi o spremstvu k zdravniku, kuhanju, pospravljanju itn. Da VDC Zasavje omogoča podporo pri neodvisnem življenju tudi izven institucije se je potrdilo tudi z osmim vprašanjem, ko sem anketirance vprašala, ali jim organizacija omogoča podporo tudi popoldan, ko niso znotraj dnevnega centra. Sedemnajst uporabnikov, kar znaša potrjujočih 89,47% odgovorov, trdi, da VDC Zasavje omogoča podporo uporabnikom tudi izven ustanove VDC-ja. Pomembno je, da organizacija deluje po konceptu dezinstitutionalizacije, saj strmimo k čim bolj neodvisnemu in integriranemu življenju uporabnikov znotraj lokalne skupnosti, v kateri živijo. Menim, da je to zelo pomembno, saj uporabnike s tem vključujemo v lokalno okolje in jih podpiramo na področjih, kjer potrebujejo pomoč za čim bolj neodvisno življenje. Družbeni status uporabnikov Varstveno delovnega centra Zasavje, ki potrebujejo podporne storitve, vpliva na njihovo aktivno vključevanje v lokalno skupnost izven institucije. Kot navaja Videmšek (2013), je s področjem duševnega zdravja in z vključenostjo ljudi v skupnost pogosto povezan pojem normalizacije. S sprejetjem novega načina podpore ljudi s težavami v duševnem razvoju ali s težavami v duševnem zdravju, ki nadomešča nameščanje ljudi z izkušnjami v institucije, so se pojavili novi koncepti, ki nakazujejo, kako je treba delati z ljudmi in jih obravnavati. Eden izmed najbolj znanih konceptov, ki vplivajo na spremembo pogleda na ljudi z ovirami v duševnem zdravju, je koncept normalizacije. (Videmšek 2013)

V nadaljevanju sem raziskovala, kolikokrat na teden se uporabniki poslužujejo podpornih storitev. To sem storila z vprašanjem o tem, kolikokrat na teden se uporabnik dobi s svojo podporno osebo, pri čemer so anketiranci obkrožili številko, ki predstavlja, kolikokrat na teden se s svojo podporno osebo srečajo. V sklopu vprašanja sem se navezovala na svojo četrto hipotezo, ki pravi, da se vsaj 50 % uporabnikov Varstveno delovnega centra Zasavje, ki so upravičeni do podpornih storitev, redno (2–3-krat tedensko) poslužujejo teh storitev. Hipotezo sem potrdila na podlagi štirinajstih vprašalnikov, saj je na petih vprašalnikih bilo zapisano, da se uporabniki s svojimi podpornimi osebami ne srečujejo tedensko, temveč le po potrebi. Štirinajst vprašanih vseeno predstavlja več kot polovico anketiranih, zato sem to vseeno vzela za relevanten podatek, ki predstavlja neko realno sliko glede tega, kolikokrat tedensko se uporabniki poslužujejo podpornih storitev. Izračun povprečja izmed štirinajstih odgovorov je pokazal, da se uporabniki v povprečju srečujejo s svojimi podpornimi osebami

2,21-krat tedensko, kar potrjuje hipotezo. Ko sem v vprašalniku spraševala, ali bi uporabniki k podpornim storitvam dodali še kaj, da bi lahko bili bolj samostojni, in kaj bi to bilo, se je pojavil pomemben odgovor. Ta se je sicer pojavil le dvakrat, vendar se mi zdi pomembno, da se ga ne spregleda. Gre za to, da bi si uporabniki želeli, da bi bile podporne osebe na voljo za podporo in pomoč vsak dan. Zaradi tega odgovora se mi je postavilo vprašanje, ali gre pri tem, kolikokrat na teden se uporabniki dobijo s svojo podporno osebo, v bistvu za to, kolikokrat imajo podporne osebe čas, da nudijo podporo, in da ne gre dejansko za to, kolikokrat bi uporabniki dejansko potrebovali podporo pri neodvisnem življenju. Smiselno bi bilo to tematiko raziskovati še naprej. Prav tako se mi zdi, da bi bilo smiselno raziskati tudi tistih pet vprašalnikov, kjer ni bilo označeno število o tem, kolikokrat tedensko se uporabnik dobi s svojo podporno osebo, temveč je bilo ob strani dopisano, da se uporabnik s svojo podporno osebo dobi le po potrebi, ko potrebuje na primer spremstvo na letovanje, nekega rednega in kontinuiranega odnosa pa s svojo podporno osebo nima. Pri tem bi me zanimalo, ali se po potrebi dobiva s svojo podporno osebo, ker redne podpore ne potrebuje ali zaradi nerazpoložljivosti in nedostopnosti podpornih oseb v njegovem lokalnem okolju. Prek različnih vprašanj v anketi, ki zajemajo opise dejavnosti, ki jih uporabniki počnejo ob podpori podpornih oseb, sem zbirala nabor področij, ki jih podporne storitve pokrivajo. Zanimalo me je, ali so uporabniki sploh seznanjeni s tem, kaj podporne storitve nudijo. Direktno nisem zastavila vprašanja o tem, ali vprašani vedo, katerim področjem so podporne storitve namenjene, sem pa prek opisnih odgovorov o dejavnostih, ki jih opravljajo skupaj s svojimi podpornimi osebami, ugotovila, da so uporabniki seznanjeni s tem, kaj vse podporne storitve nudijo. Uporabniki se po večini bolj osredotočajo na področja druženja in vključevanja v družabne aktivnosti kakor na področja dejanske podpore pri različnih življenjskih opravilih, kot so na primer obisk zdravnika ali kuhanje, plačevanje položnic ter nakup v trgovini. Uporabniki vedo, da lahko podporne osebe prosijo za pomoč na vseh področjih, vendar se tega po večini ne poslužujejo. Največkrat se poslužujejo podpore na družabnem področju. Uporabniki s svojimi podpornimi osebami hodijo skupaj na kavo, se z njimi družijo, hodijo na sprehode in na družabne dogodke. Nekaj uporabnikov se poslužuje podpore v obliki spremstva k zdravniku ali v trgovino in podpore pri domačih gospodinjskih opravilih, vendar vseeno prevladujejo storitve, namenjene družabništvu. To področje je definitivno pomembno z vidika vključevanja uporabnikov v njihovo lokalno okolje in z vidika koncepta normalizacije in dezinstucionalizacije. Področje ni tako pomembno z vidika koncepta neodvisnega življenja, za katerega bi bili pomembnejši vidiki podpornih storitev, ki so namenjeni podpori v vsakodnevem življenju na področjih obveznosti znotraj

širše lokalne družbe. Videmšek (2013) opredeljuje dezinstucionalizacijo kot proces, ki omogoča vključenost ljudi v skupnost. Po besedah Videmšek (2013) biti vključen pomeni biti udeležen v procesih, ki potekajo v večinski družbi, in hkrati prevzemati družbeno vrednoteno vlogo. Kar opisuje Videmšek (2013), je povezano z dejavnostjo osebne asistencije, področja, ki pa jih osebna asistencija ne pokriva, so pod okriljem podpornih storitev. Te storitve dopolnjujejo osebno asistenco na področjih, ki jih zakon o osebni asistenci ne pokriva. Osebna asistencija in podpirne storitve skupaj ustvarjajo pogoje za uresničitev procesa dezinstucionalizacije, torej procesa preseljevanja ljudi iz institucij nazaj v skupnost. (Videmšek, 2013)

Proti koncu anketiranja sem uporabnikom zastavila vprašanje o zadovoljstvu z njihovo podporno osebo. To vprašanje je bilo vezano na mojo zadnjo, peto hipotezo, ki predpostavlja, da je vsaj 75 % uporabnikov zadovoljnih ali zelo zadovoljnih s svojo podporno osebo. Hipotezo sem potrdila, saj je kar 84,21 % vprašanih odgovorilo, da so s svojimi podpornimi osebami zadovoljni ali celo zelo zadovoljni. Ocenjevalno lestvico sem sicer oblikovala na način, da so uporabniki obkrožili obraz, ki predstavlja stopnjo zadovoljstva. Za ta način sem se odločila, ker tako uporabniki lažje prepoznajo občutek, kako doživljajo svojo podporno osebo. Vsak obraz, ki prikazuje občutek, sem tudi besedno predstavila, kasneje pa sem te opredelitve pretvorila v številčne ocene z namenom lažjega obdelovanja podatkov. Ugotovila sem, da so uporabniki v zanesljivem odstotku zadovoljni ali zelo zadovoljni s svojimi podpornimi osebami. Z namenom povezave zadovoljstva uporabnikov s količino srečanj uporabnikov z njihovimi podpornimi osebami sem ocene zadovoljstva pretvorila v številčne ocene. Primerjala sem odvisnost zadovoljstva od količine srečanj. Predpostavljala sem, da so tisti, ki se vsaj 4–7-krat tedensko srečujejo s svojimi podpornimi osebami, ocenili svoje zadovoljstvo s 4 ali s 5, torej da so zadovoljni ali zelo zadovoljni s svojimi podpornimi osebami. Zadovoljstvo sem razdelila v dve skupini, in sicer v skupino ocen od 1–3 ter skupino ocen 4–5. Srečanja uporabnikov pa sem razdelila v skupini od 1–3-krat tedensko in 4–7-krat tedensko. Odgovore, da se uporabniki podpornih storitev poslužujejo le po potrebi in ne tedensko, sem iz te povezave izločila, saj glede na mojo hipotezo, ki se navezuje na tedenska srečanja, niso relevantni.

Izdelala sem kontingenčno tabelo, kjer vrstice prikazujejo oceno zadovoljstva. Ocene sem razdelila v dve skupini, in sicer ocene od 1 do 3 ter v drug stolpec oceni 4 in 5. Stolpci predstavljajo količino srečanj tedensko, in sicer v prvem stolpcu srečanja 1–3-krat tedensko, v drugem pa 4–7-krat tedensko.

	srečanja 1–3-krat tedensko	srečanja 4–7-krat tedensko	skupaj
zadovoljstvo 1–3	1	0	1
zadovoljstvo 4–5	12	1	13
skupaj	13	1	14

Tabela 1: Kontingenčna tabela za izračun hi^2 vrednosti

Izračun hi^2 sem delala po enačbi za izračun vrednosti hi^2 , ki je sledeča: $x^2 = \sum \frac{(O-E)^2}{E}$. Pri tej enačbi je O opazovana vrednost, E pa pričakovana vrednost. Za vsako celico tabele sem izračunala razliko med opazovano in pričakovano vrednostjo, jo kvadrirala in nato delila s pričakovano vrednostjo. Vse vrednosti sem nato seštelala in dobila rezultat $x^2 = 0,0804$. Izračunala sem tudi stopnjo prostosti SP, ki sem jo izračunala po formuli $SP = (\text{št. vrstic} - 1) \times (\text{št. stolpcev} - 1)$, pri čemer sem dobila vrednost 1. Izračunala sem tudi Cramerjev koeficient korelacije po formuli $V = \sqrt{\frac{x^2/n}{\min(k-1, r-1)}}$, kjer x^2 predstavlja hi kvadrat, n vsoto vseh opazovanih spremenljivk, k število kategorij prve spremenljivke in r število kategorij druge spremenljivke. Izračun je znašal 0,076, kar opredeljuje, da je korelacija med spremenljivkama zelo šibka. Iz rezultatov izhaja, da zadovoljstvo uporabnikov z njihovimi podpornimi osebami ni odvisno od pogostosti srečanj tedensko.

21 SKLEPI

Po doslej zbranih informacijah sem oblikovala nekaj zaključnih sklepov. Ugotavljam, da je premalo raziskovanja o podpornih storitvah, saj sem imela precejšnje težave pri iskanju primerne literature s področja podpornih storitev na področju dela z ljudmi s težavami v duševnem zdravju in z intelektualnimi ovirami. Literature, ki bi bila specifično usmerjena v okolje Zasavja nisem našla. Na podlagi informacij, ki sem jih pridobila s pomočjo anketiranja uporabnikov Varstveno delovnega centra Zasavje, ki so vključeni v podporne storitve, lahko sklepam, da v Zasavju obstaja dovolj dostopna mreža organizacij, ki so namenjene podpori in vključevanju oseb z intelektualnimi ovirami in s težavami v duševnem zdravju. Trdim lahko, da sistem podpornih oseb omogoča bolj neodvisno življenje ljudem s težavami v duševnem razvoju in v duševnem zdravju.

Prav tako lahko z gotovostjo trdim, da organizacija Varstveno delovni center Zasavje omogoča podporo pri neodvisnem življenju tudi izven institucije, saj s sistemom podpornih storitev omogoča podporo uporabnikom tudi, ko so v svojem domačem okolju in znotraj širše skupnosti. Glede na pridobljene rezultate se uporabniki Varstveno delovnega centra Zasavje, ki so upravičeni do podpornih storitev, redno (2–3 krat tedensko) poslužujejo teh storitev. Menim, da bi se uporabniki lahko pogosteje opirali na podporne osebe, če bi bil celoten sistem podpornih storitev malo drugače organiziran, saj podporne osebe trenutno niso na voljo uporabnikom vsak dan, kar pa bi bilo mogoče smiselno. Iz informacij, ki sem jih pridobila s pomočjo anketiranja, sklepam, da so uporabniki Varstveno delovnega centra Zasavje dobro seznanjeni o tem, kaj podporne storitve vključujejo, omogočajo, vendar se ne poslužujejo vseh storitev, ki so jim na voljo. Posegajo bolj po družabništvu, ki jim omogoča vključevanje v življenje članov in v procese lokalne skupnosti, v kateri živijo.

22 PREDLOGI

22.1 PREDLOGI ZA PRAKTIČNO DELOVANJE

V raziskavi se je pokazalo, da v lokalnem okolju Zasavja obstaja dobra in široka mreža organizacij, ki delujejo na področju duševnega zdravja in razvoja, vendar le-te niso med uporabniki dovolj poznane. Predlagam, da bi delovali v smeri večjega prepoznavanja teh organizacij, morda z organizacijo dogodkov, na katere bi povabili populacijo uporabnikov Varstveno delovnega centra Zasavje. Prav tako na podlagi pridobljenih podatkov predlagam, da se izvede reorganizacija podpornih storitev, ki se izvajajo v okviru Varstveno delovnega centra Zasavje. Podporne storitve bi po mojem mnenju morale biti zasnovane na način, da se ustvari časovnica, iz katere bi bilo jasno razvidno, katera podporna oseba je kdaj na voljo. Uporabniki bi lahko kontaktirali razpoložljivo podporno osebo in bi se tako povečala možnost za redno posluževanje storitev, ki uporabnikom omogočajo bolj neodvisno življenje. Prav tako menim, da je področje družabništva, ki ga zajema sklop podpornih storitev, dober način za inkluzijo ljudi z intelektualnimi ovirami in s težavami v duševnem zdravju v lokalno okolje Zasavja.

22.2 PREDLOGI GLEDE TEORIJE IN METODE SOCIALNEGA DELA

Menim, da je praksa socialnega dela, ki je usmerjena v uresničevanje koncepta normalizacije in koncepta neodvisnega življenja, primerna, saj v primeru podpornih storitev deluje vključujoče, ne stigmatizirajoče in uporabnikove potrebe postavlja na prvo mesto. Podporne storitve so dober primer pozitivne prakse socialnega dela, saj vključujejo tako inkluzijo uporabnikov v širše okolje izven institucij, hkrati pa uporabnike podpira na področjih, kjer to sami potrebujejo. Teorija socialnega dela bi se morala poenotiti glede poimenovanja uporabnikov s težavami v duševnem zdravju ali duševnem razvoju. Poimenovanje bi moralo biti enotno, ne etiketirajoče in hkrati dovolj jasno, da je razumljivo tako strokovnim delavcem kot tudi uporabnikom.

22.3 PREDLOGI GLEDE NADALJNEGA RAZISKOVANJA

Menim, da je moja raziskava dober začetni vpogled v področje podpornih storitev in da odpira nova vprašanja, ki spodbujajo nadaljnje raziskovanje na tem področju. Smiselno bi bilo, da se raziskuje predvsem področje potreb uporabnikov in da se nadaljnje raziskovanje usmerja konkretno na področje Zasavja.

VIRI IN LITERATURA

- Brandon, D., & Brandon, A. (1994). *Jin in jang načrtovanja psihosocialne skrbi*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Čuk, J. (2014). *V septembru 2014 je bilo med registriranimi brezposelnimi osebami v Sloveniji 15,7 % invalidov*. Pridobljeno 17. 1. 2024 s <https://www.stat.si/statweb/news/index/4916>
- E-Qalin*. (b.d.). Pridobljeno 2. 2. 2024 s www.firis-imperl.si/izobrazevanje/e-qalin/
- Flaker, V., Mali, J., Rafaelič, A., Ratajč, S. (2013). *Osebno načrtovanje in izvajanje storitev*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Implications*. Pridobljeno 21. 1. 2024 s https://www.canonsociaalwerk.eu/2008_inclusie/The%20Normalization%20Principle%20and%20Its%20Human%20Management%20Implications.pdf
- Invalidi*. (b. d.). Pridobljeno 13. 1. 2024 s <https://www.e-kadrovik.si/vsebine/organizacija-in-sistemizacija/organizacijska-struktura/invalidi/>
- Mesec, B. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: NAČRTOVANJE RAZISKAVE* (študijsko gradivo za interno uporabo). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Nirje, B. (1969). *The Normalization Principle and Its Human Management*
- Ozara Slovenija*. (b. d.). Pridobljeno 19. 1. 2024 s <http://www.ozara.org/>
- Pravilnik o storitvah socialnega vključevanja invalidov* (2022). Ur. l. RS 58/22
- Rafaelič, A., & Flaker, V. (2021). *Dezinstitucionalizacija I: neskončna*. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani.
- Republika Slovenija Statistični urad. (b. d.). *Slovenske statistične regije in občine v številkah*. Pridobljeno 17. 1. 2024 s <https://www.stat.si/obcine/sl>
- ŠENT*. (b. d.). Pridobljeno 19. 1. 2024 s <https://www.sent.si/>
- VDC Zasavje. (2021). *Poročilo o delu Varstveno delovnega centra Zasavje 2021*. Pridobljeno 10. 2. 2024 s <https://vdc-zasavje.si/wp-content/uploads/2022/03/2022-02-10-POROCILO-O-DELU-2022-LEKTORIRANO.pdf>
- VDC Zasavje*. (b. d.). Pridobljeno 2. 2. 2024 s <https://vdc-zasavje.si/dejavnost/storitve-socialnega-vkljucevanja/>
- Videmšek, P. (2013). *Iz institucij v skupnost : stanovanjske skupine nevladnih organizacij na področju duševnega zdravja*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- YHD (2001). *Manifesto neodvisnega življenja*. Ljubljana: YHD Društvo za teorijo in kulturo hendikepa.
- Zakon o osebni asistenci (ZOA)* (2017). Ur. l. RS, št. 10/17 z dne 27. 2. 2017.

Zasavje. (b. d.). Pridobljeno 17. 1. 2024 s <https://sl.wikipedia.org/wiki/Zasavje>

Zaviršek, D. (2000). *Hendikep kot kulturna travma: historizacija podob teles in vsakdanjih praks prizadetih ljudi*. Ljubljana: Založba/*cf.

Zveza sožitje. (b. d.). Pridobljeno 19. 1. 2024 s <https://www.zveza-sozitie.si/>

Želva. (b. d.). Pridobljeno 19. 1. 2024 s <https://zelva.si/>

PRILOGE

23 PRILOGA 1 – soglasje

SOGLASJE

Spodaj podpisan/-a _____ soglašam,
(ime in priimek)

da _____ sodeluje pri anketiranju v namene raziskovalnega
(ime in priimek)
dela diplomske naloge.

Podatki, zbrani s pomočjo anket, bodo uporabljeni zgolj v raziskovalne namene diplomske
naloge in bodo anonimni.

(podpis)

24 PRILOGA 2 – anketni vprašalnik

ANKETA

Sem Nadja Pušnik, študentka na Fakulteti za socialno delo v Ljubljani, in v okviru diplomske naloge raziskujem poznavanje podpornih storitev in njihovo povezavo z vključenostjo uporabnikov v lokalno okolje Zasavja. Anketa je anonimna. Odgovori bodo uporabljeni zgolj v raziskovalne namene.

1. Obiskuješ Varstveno delovni center Zasavje? DA NE

2. Iz katerega kraja prihajaš?

3. Si vključen/-a v podporne storitve? DA NE

4. Ali si vključen/-a v katero društvo izven VDC Zasavje? DA NE

5. Če si odgovoril/-a na 4. vprašanje z »DA«, napiši, za katero društvo gre.

6. Naštej organizacije, ki delujejo na področju duševnega zdravja in razvoja v kraju, od koder prihajaš.

7. Misliš, da je teh organizacij dovolj? DA NE

8. Ti VDC Zasavje omogoča podporo tudi v času, ko nisi v delavnicah? DA NE

9. Če si na 8. vprašanje odgovoril/-a z »DA«, opiši, kako ti to podporo nudi.

10. Meniš, da so podporne storitve pomembne? DA NE

11. Kolikokrat na teden se dobiš s svojo podporno osebo? (Obkroži številko.)

1 2 3 4 5 6 7 / -krat

12. Ali obiskuješ katero društvo skupaj s svojo podporno osebo? DA NE
13. Če si na 12. vprašanje odgovoril/-a z »DA«, napiši, katero društvo obiskuješ.
-

14. Meniš, da zaradi pomoči podporne osebe lahko živiš bolj neodvisno? DA NE

15. Pri katerih opravilih ti podpora oseba pomaga?

16. Podporne osebe so izven delovnega časa VDC-ja Zasavje na voljo za podporo pri različnih dejavnostih. Katere dejavnosti opravljaš z njihovo pomočjo?

- a) pregled pri zobozdravniku
- b) pregled pri zdravniku
- c) obisk frizerja
- d) nakup v trgovini s hrano
- e) nakup oblačil in obutve
- f) izlet
- g) kava v lokalu
- h) sprehod
- i) obisk društva
- j) trening
- k) kolesarjenje
- l) pomivanje posode
- m) pospravljanje stanovanja
- n) plačilo položnic
- o) obisk dogodkov (Nohšiht, Zagorska noč ipd.)
- p) drugo: _____

17. Kako si zadovolj-en/-na s svojo podporno osebo? (Obkroži obraz.)

18. Bi k podpornim storitvam dodal/-a še kaj, da bi bil/-a lahko bolj neodvis-en/-na?

DA NE

19. Če si na 18. vprašanje odgovoril/-a z »DA«, napiši, kaj bi dodal/-a.
